

Vlaams
Parlement

stuk **44** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 15 juni 2012 (2011-2012)

Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie

Jaarverslag 2011

De heer Jan Peumans
Voorzitter
Vlaams Parlement

uw kenmerk
xx xxx xx xx

ons kenmerk
IP 002 0612

contactpersoon
Tomas Baum
02 552 4599
tomas.baum@vlaamsparlement.be

Brussel
15 juni 2012

Jaarverslag 2011 van het Vlaams Vredesinstituut

Mijnheer de voorzitter,

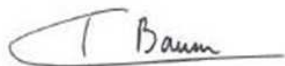
Het Vlaams Vredesinstituut brengt als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement elk jaar verslag uit aan het parlement over zijn activiteiten, zoals in zijn oprichtingsdecreet vastgelegd.

In ons jaarverslag 2011 duiden we de ontwikkeling van het Vredesinstituut in het voorbije jaar aan de hand van een overzicht van onderzoeksresultaten, adviezen, en informatie- en voorlichtingsactiviteiten. Ten eerste lichten we het inhoudelijke werk van het Vredesinstituut toe: de onderzoeksprogramma's, de ondersteuning van het parlementaire werk en het evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad. Ten tweede beschrijft dit jaarverslag de belangrijkste organisatorische evoluties van het instituut, inclusief een overzicht van evenementen, publicaties, perswerking en netwerkactiviteiten.

Voor het eerst heeft het jaarverslag van het Vredesinstituut de vorm van een Parlementair Stuk dat door het Vlaams Parlement zelf is uitgegeven. Daarmee willen we de inbedding van de activiteiten van het Vredesinstituut in de werking van het Vlaams Parlement onderstrepen. Die inbedding blijkt uit het jaarverslag en willen we ook in de toekomst verder zetten en uitdiepen. We kijken er dan ook naar uit om over dit verslag met de Vlaams volksvertegenwoordigers in de betrokken commissies van gedachten te wisselen.

We hopen u en de Vlaams volksvertegenwoordigers in dit jaarverslag een adequaat overzicht te bieden van de wijze waarop het Vlaams Vredesinstituut zijn wetenschappelijke en politiek-maatschappelijke opdrachten ter harte neemt.

Met de meeste hoogachting,

Tomas Baum
directeur

**Vlaams Vredesinstituut
Jaarverslag 2011**

Inhoudstafel

Ten geleide	8
1. Wapenhandel en -productie	9
1.1 Militair materieel	9
1.1.1 Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel	9
1.1.2 Onderzoek naar het eindgebruik van Vlaams militair materieel	10
1.1.3 De Europese defensiemarkt en controle op wapenhandel	11
1.1.4 Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2011	12
1.2 Vuurwapens	14
1.3 Dual-use producten	17
1.3.1 Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse handel in dual-use producten	17
1.3.2 Onderzoek naar het juridisch kader voor handel in dual-use producten	18
2. Vrede en samenleving	20
2.1 Vredesopvoeding en onderwijs	20
2.2 Herdenken en herinneren	21
2.3 Jongeren en geweld	22
3. Ondersteuning van het parlementaire werk	27
3.1 Betrokkenheid bij parlementaire activiteiten	27
3.2 Advies	28
3.2.1 Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2010	29
3.2.2 Advies bij het voorontwerp voor een Vlaams wapenhandeldecreet	31
3.2.3 Advies bij een voorstel van decreet inzake wapenhandel	32
3.3 Documentatiecentrum	34
4. Evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad	35
4.1 Voorwoord	35
4.2 Rapporten	36
4.2.1 Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010	36
4.2.2 Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweeërlei gebruik 2010	37
4.2.3 Juridisch kader voor de controle op handel in dual-use producten in Vlaanderen	38
4.2.4 De Europese defensiemarkt: een kwestie van efficiëntie en verantwoordelijkheid	38
4.2.5 Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel	40

4.2.6	<i>Onderzoeksrapport: Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede</i>	41
4.3	<i>Boeken</i>	42
4.3.1	<i>Vuurwapens: handel, bezit en gebruik</i>	42
4.3.2	<i>Jongeren en geweld</i>	43
4.4	<i>Adviezen</i>	44
4.4.1	<i>Advies bij het ontwerp van decreet betreffende wapenhandel</i>	44
4.4.2	<i>Advies over het jaarlijks verslag wapenhandel van de Vlaamse Regering</i>	45
4.4.3	<i>Advies bij een voorstel van decreet inzake wapenhandel</i>	46
5.	<i>Het instituut</i>	48
5.1	<i>Situering</i>	48
5.2	<i>De Raad van Bestuur</i>	49
5.3	<i>De Wetenschappelijke Raad</i>	50
5.4	<i>Het Wetenschappelijk Secretariaat</i>	51
5.5	<i>Externe relaties</i>	51
5.5.1	<i>Netwerk</i>	51
5.5.2	<i>Evenementen</i>	54
5.5.3	<i>Communicatie</i>	55
5.5.4	<i>Het Vredesinstituut in de pers</i>	56
5.5.5	<i>Publicaties in externe fora</i>	57
6.	<i>Financieel verslag</i>	60
7.	<i>Publicaties 2009 – overzicht</i>	61
7.1	<i>Nederlandse publicaties</i>	61
7.2	<i>In het Engels vertaalde publicaties</i>	62

Ten geleide

Het Vlaams Vredesinstituut brengt als onafhankelijk instituut voor vredesonderzoek bij het Vlaams Parlement elk jaar verslag uit aan het parlement over zijn activiteiten. Zoals vastgelegd in het oprichtingsdecreet van het Vredesinstituut, omvatten die activiteiten wetenschappelijk onderzoek, advies, documentatie en voorlichting.

In voorliggend jaarverslag wordt de ontwikkeling van het Vredesinstituut in 2011 geduid aan de hand van een overzicht van onderzoeksresultaten, adviezen, en informatie- en voorlichtingsactiviteiten. De eerste hoofdstukken (1-4) lichten de inhoud van het werk van het Vredesinstituut toe: de onderzoeksprogramma's, de ondersteuning van het parlementaire werk en het evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad van het Vredesinstituut. Het tweede deel van dit jaarverslag (hoofdstukken 5-7) geeft een overzicht van de belangrijkste organisatorische evoluties van het instituut.

1. Wapenhandel en -productie

Het Vredesinstituut onderzoekt de wetgeving en het beleid inzake buitenlandse wapenhandel en volgt in feiten en cijfers de wapenproductie en -handel in Vlaanderen.

Sinds 2003 zijn in België de gewesten bevoegd voor de in-, uit- en doorvoer van strategische goederen. Dat betekent dat Vlaanderen een eigen controlebeleid voert op de buitenlandse handel in militair materieel, vuurwapens en *dual-use* producten. Militair materieel zijn wapens of onderdelen van wapens die in de militaire context worden gebruikt. Vuurwapens vormen een speciale categorie: niet alleen leger of politie, maar ook burgers kunnen die kopen, bezitten en gebruiken. *Dual-use* producten zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben.

Voor de buitenlandse handel in deze goederen heeft België een eigen wetgeving. De regels worden echter meer en meer Europees en internationaal bepaald. Daarom volgt het Vredesinstituut zowel regionale, Europese, als internationale regelgeving van nabij.

Naast de regelgeving, volgt het Vredesinstituut de handel in militair materieel, vuurwapens en *dual-use* producten ook in feiten en cijfers. Daarbij hebben we aandacht voor het eindgebruik van die goederen.

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen dit onderzoeksprogramma zijn verder in dit jaarverslag terug te vinden. In volgende paragrafen, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk per project geduid.

1.1 Militair materieel

1.1.1 Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel

Het Vlaams Vredesinstituut monitort voortdurend de door de Vlaamse overheid uitgereikte en geweigerde vergunningen voor de in-, uit- en doorvoer van militair materieel. Elk voorjaar publiceert het instituut een jaarrapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen in de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Het jaarrapport 'Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010' werd op 30 maart 2011 voorgesteld in het Vlaams Parlement.

Invoer

In 2010 werden 443 invoervergunningen voor militair materieel uitgereikt door de Vlaamse overheid. Deze invoervergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 18,9 miljoen euro. De waarde van de vergunde wapeninvoer lag in 2010 beduidend lager dan in de voorgaande jaren. De invoer van militaire voertuigen en voertuigonderdelen stond in 2010 in voor 55% van de waarde van de vergunde invoer in Vlaanderen. Deze voertuigen en onderdelen waren bestemd voor de Vlaamse defensie-industrie. Het is vooral de invoer van dit materieel die de daling van de wapeninvoer verklaarde. De participatie van een aantal Vlaamse bedrijven aan contracten tussen het Belgisch leger en grote buitenlandse defensiebedrijven voor de levering van nieuwe legervoertuigen, liep immers ten einde.

Ongeveer 90% van het aantal aanvragen voor wapeninvoer had betrekking op vuurwapens en toebehoren. Hiermee stonden deze producten in voor 37% van de waarde van de vergunde wapeninvoer in 2010. Het zijn vooral handelaars en particulieren die deze wapens invoeren.

Tussen 2005 en 2009 steeg de waarde van de vergunde invoer van vuurwapens sterk in Vlaanderen. In 2010 deed zich een opvallende daling voor doordat de factoren die de eerdere stijging verklaren, tijdelijk van aard waren.

Uitvoer

In 2010 werden 330 wapenexportlicenties uitgereikt door de Vlaamse overheid. Deze vergunningen hadden een gezamenlijke waarde van 320,5 miljoen euro. Dit betekende een stijging van 13,5% ten opzichte van 2009, en een verdubbeling van de Vlaamse wapenexport in vijf jaar. Deze sterke stijging was niet het gevolg van een fundamentele verandering in de aard van de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen. De relatief kleine groep van Vlaamse bedrijven die actief zijn op de defensiemarkt, presteerde de voorgaande jaren sterk en participeerde vaker aan militaire projecten.

De drie belangrijkste defensiegerelateerde exportproducten van Vlaanderen waren visualisatieschermen, militaire elektronica en (onderdelen van) militaire voertuigen. Ook voor de export van militair oefenmaterieel, vliegtuigonderdelen, beeldvormingsapparatuur, technologie en een aantal andere defensieproducten werden in 2010 uitvoervergunningen uitgereikt.

De Vlaamse wapenexport was bestemd voor bestemmingslanden wereldwijd, maar voornamelijk voor de defensiegerelateerde industrie in Europa (60%) en de Verenigde Staten (28%). Azië stond als regio van bestemming in voor 12% van de vergunde wapenexport vanuit Vlaanderen.

In het Vlaams Parlement werd in maart 2011 een resolutie aangenomen waarin de Vlaamse Regering wordt gevraagd wapenexport naar het Midden-Oosten en de Maghreb met de grootste omzichtigheid te behandelen. In totaal werden in 2010 38 vergunningen uitgereikt waarbij de laatst gerapporteerde gebruiker zich in het Midden-Oosten of de Maghreb bevond. Met een waarde van 30,6 miljoen euro stonden deze twee regio's in voor bijna 10% van de totale Vlaamse vergunde wapenexport. Het betrof export naar de Verenigde Arabische Emiraten, Turkije, Bahrein, Oman, Egypte, Saoedi-Arabië en Irak.

Tweederde van de Vlaamse wapenexport heeft de (defensiegerelateerde) industrie als laatst gerapporteerde gebruiker. Dit heeft belangrijke gevolgen voor het Vlaamse wapenexportcontrolebeleid aangezien de kans reëel is dat Vlaamse militair materieel – na integratie in grotere wapensystemen – door de buitenlandse industrie in de bestemmingslanden wordt wederuitgevoerd. De uiteindelijke eindgebruiker van deze wapensystemen (en dus ook van de Vlaamse producten die erin zijn geïntegreerd) is dus niet gekend tijdens de Vlaamse vergunningsprocedure en wordt er dan ook niet in opgenomen.

Doorvoer

In 2010 werden 18 doorvoervergunningen, met een gezamenlijke waarde van 75,8 miljoen euro, uitgereikt door de Vlaamse overheid. Ook voorgaande jaren lag het aantal uitgereikte doorvoervergunningen in Vlaanderen opvallend laag. 2010 bevestigde die trend: de Vlaamse overheid reikte het op één na laagste aantal doorvoervergunningen uit sinds 1999.

Meer informatie

Vlaamse Buitenlandse wapenhandel 2010

Auteur: Nils Duquet

Brussel, 30 maart 2011 - ISBN 9789078864417, 78 p.

1.1.2 *Onderzoek naar het eindgebruik van Vlaams militair materieel*

In 2011 bood het Vredesinstituut in een onderzoeksproject een antwoord op twee vragen die de afgelopen jaren herhaaldelijk werden gesteld in het Vlaams Parlement en in het maatschappelijke debat over wapenexport: “Waar komt het geëxporteerd Vlaams militair materieel uiteindelijk terecht?” en “Waar wordt dit materieel voor gebruikt?”. De specifieke aard van de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen maakt het moeilijk om een zicht te krijgen op het reële eindgebruik van geëxporteerde Vlaamse defensieproducten. De Vlaamse vergunde wapenexport wordt gerealiseerd door een relatief kleine groep van (vaak vooral op de civiele markt gerichte) hoogtechnologische bedrijven en bestaat voornamelijk uit componenten die door buitenlandse bedrijven worden geïntegreerd in grotere wapensystemen. De afgelopen jaren was 90 à 95% van de vergunde Vlaamse wapenexport initieel bestemd voor buitenlandse bedrijven (vooral uit Europa en de Verenigde Staten). Via deze bedrijven komen de Vlaamse producten terecht bij strijdkrachten over de hele wereld. Een analyse van de verslagen van de Vlaamse Regering toonde aan dat de uiteindelijke eindgebruiker meestal niet gekend is tijdens de Vlaamse vergunningsprocedure en deze informatie dus niet wordt meegenomen in de vergunningsbeslissing.

In het onderzoeksproject werd, op basis van een analyse van de regeringsverslagen, een beschrijving van de Vlaamse defensiegerelateerde industrie en 15 concrete gevalstudies, voor het eerst een representatief beeld geschetst van het eindgebruik van militair materieel dat tussen 2006 en 2010 vanuit Vlaanderen werd geëxporteerd. Deze gevalstudies wezen op een veelzijdig eindgebruik van Vlaamse defensieproducten. Het Vredesinstituut kwam tot de conclusie dat de export van Vlaamse defensieproducten een klein, maar wezenlijk deel uitmaakt van de wereldwijde wapenhandel. Deze producten zijn onlosmakelijk verbonden met conflictsituaties wereldwijd en dit op verscheidene manieren.

1. Vlaamse defensieproducten maken deel uit van allerhande wapensystemen die hun eindgebruik kennen in militaire toepassingen op land, zee of in de lucht. Verschillende exporten hebben betrekking op voertuigen en voertuigonderdelen. Het betreft vaak de export van onderdelen van de ruspanden van militaire voertuigen, maar ook andere onderdelen (zoals bijvoorbeeld vuurleidingssystemen of beeldschermen) worden geëxporteerd met het oog op integratie in allerhande militaire voertuigen. Export van volledige voertuigen komt minder vaak voor. Verder worden een aantal Vlaamse defensieproducten voor landoperaties niet geïntegreerd in voertuigen, maar rechtstreeks gebruikt door soldaten (bijvoorbeeld beschermende kledij). Vlaamse producten kennen hun eindgebruik ook in militaire luchtoperaties. Het betreft voornamelijk de export van producten van bedrijven die gespecialiseerd zijn in de productie van specifieke vliegtuigonderdelen, de productie van radar- en communicatieapparatuur, het onderhoud van vliegtuigmotoren of de productie van visualisatieschermen. Deze producten kennen hun eindgebruik in verschillende types van luchtvaartuigen (waaronder gevechts-, transport-, surveillance- en opleidingsvliegtuigen) en verschillende types van helikopters (waaronder gevechts- en multirole helikopters). Verder kennen verschillende Vlaamse defensieproducten hun eindgebruik ook in militaire toepassingen op zee. Het betreft doorgaans de export van visualisatieschermen en radarapparatuur die hun eindgebruik hebben in verschillende types van militaire vaartuigen (waaronder duikboten, torpedojagers en patrouilleschepen). Vlaamse defensieproducten worden verder ook ingezet voor het opleiden en trainen van soldaten (vooral simulatieapparatuur).

2. Vlaamse defensieproducten hebben bijna altijd een krijgsmacht als eindgebruiker en kennen een eindgebruik in een grote verscheidenheid aan landen. Na hun integratie in grotere wapensystemen zijn deze producten in belangrijke mate bestemd voor eindgebruik door de krijgsmachten van EU-lidstaten, waaronder ook het Belgisch leger, maar ze worden ook gebruikt bij krijgsmachten van onder meer de Verenigde Staten, Saoedi-Arabië, de Verenigde Arabische Emiraten, India, de Filipijnen, en mogelijk ook Irak.

3. De geëxporteerde Vlaamse defensieproducten worden niet enkel gekenmerkt door een verscheidenheid aan landen van eindgebruik, maar ook door een grote variatie aan specifieke militaire toepassingen. Het eindgebruik van deze producten is in sommige gevallen vrijwel zuiver defensief,

terwijl in andere gevallen een eerder offensief eindgebruik kan worden vastgesteld. Verder zijn Vlaamse onderdelen ook geïntegreerd in wapensystemen die militaire operaties op andere manieren ondersteunen, bijvoorbeeld via radarsurveillance of logistieke ondersteuning, of die gebruikt worden voor ordehandhaving. Bovendien kunnen we vaststellen dat de producten in een aantal gevallen ook voor heel andere toepassingen worden gebruikt, bijvoorbeeld in operaties gericht tegen zeepiraterij of tegen illegale handel in verdovende middelen.

4. Wapensystemen met Vlaamse onderdelen worden en werden ook ingezet in recente conflictsituaties. Zo wijzen verschillende gevalstudies uit het rapport op eindgebruik van Vlaamse defensieproducten in de militaire operaties in Afghanistan (bijvoorbeeld Tiger-helikopters en E-3F-vliegtuigen van het Frans leger, en CV90-pantservoertuigen en fragmentatievesten van het Deens leger) en in Libië (bijvoorbeeld Typhoon-gevechtsvliegtuigen van het Brits leger, Tiger-helikopters en E-3F-vliegtuigen van het Frans leger, en geconverteerde Ohio-duikboten van het Amerikaans leger).

Het is de verantwoordelijkheid van bedrijven om het uiteindelijke eindgebruik van hun producten zo veel en zo goed mogelijk te kennen. Dit is echter niet altijd vanzelfsprekend. De participatie aan serieproductie van (nieuwe of reeds bestaande) wapensystemen, *Indefinite Delivery/Indefinite Quantity* contracten en leveringen aan het moederbedrijf vormen belangrijke uitdagingen.

Om een gedegen controle van het eindgebruik van Vlaamse defensieproducten mogelijk te maken, concludeerde het Vredesinstituut dat het noodzakelijk is dat de Vlaamse Regering de betrokken bedrijven aanmoedigt om zo systematisch mogelijk informatie over het eindgebruik van de producten op te vragen bij hun klanten. Een aantal Vlaamse componentenleveranciers hebben een intern beleid waarbij ze hun klanten hierover systematisch bevragen. Een belangrijke kanttekening hierbij is dat een dergelijk beleid implementeren niet voor alle bedrijven even vanzelfsprekend is.

Dit onderzoek toonde toch aan dat inzicht verwerven door de overheid in het uiteindelijke eindgebruik van Vlaamse defensieproducten, ondanks de hierboven geschetste moeilijkheden, wel degelijk in grotere mate mogelijk is dan momenteel het geval is. Voor een gedegen controle op het eindgebruik is het van het grootste belang dat de Vlaamse overheid deze taak tot informatie-uitwisseling niet enkel ernstig opneemt door de verplichte informatiedeling zo maximaal mogelijk in te vullen, maar ook door voldoende middelen vrij te maken om deze informatie-uitwisseling en controle op het eindgebruik performant uit te voeren. Ten slotte concludeerde het Vredesinstituut dat het niet enkel voor de overheid moeilijker wordt om het eindgebruik van de door haar vergunde handelsstromen op te volgen, maar ook dat de parlementaire controle op de rol van eindgebruik in het gevoerde wapenexportbeleid door de implementatie van de Europese richtlijn met betrekking tot intracommunautaire handel en het nieuw Vlaams Wapenhandeldecreet beduidend moeilijker zal worden. De uitdaging bestaat er in om in het nieuw in te voeren vergunningsstelsel op een zo transparant mogelijke wijze te rapporteren over de uitgereikte vergunningen. Dit moet er toe bijdragen dat het Vlaams Parlement het vergunningsbeleid – en met name het eindgebruik van militair materieel van Vlaamse makelij – kan opvolgen en controleren.

Meer informatie

Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel
Auteur: Nils Duquet
Brussel, 13 december 2011 - ISBN 9789078864479, 156 p.

1.1.3 De Europese defensiemarkt en controle op wapenhandel

Het Vredesinstituut volgde in 2010 van nabij de Europese ontwikkelingen inzake wapenhandel en -productie. Initiatieven op Europees niveau hebben immers belangrijke gevolgen voor het Vlaamse beleid inzake wapenhandel en voor de Vlaamse defensie-industrie. De opvolging van het Europese

niveau spitte zich in hoofdzaak toe op de implementatie in een nieuw Vlaams wapenhandeldecreet van de Europese richtlijn inzake intracommunautaire handel in wapens en militair materieel van 2009.

Daarnaast werd in 2011 een uitgebreid rapport opgemaakt van de conferentie over de Europese defensiemarkt die het Vredesinstituut onder het Belgische EU-voorzitterschap organiseerde. Daarin wordt het delicate evenwicht onderzocht tussen de ambities inzake veiligheid en de economische aspiraties in het beleidsdomein wapenhandel. De conferentie over wapenhandel en de Europese defensiemarkt bleek vragen op te werpen over onderliggende politieke keuzes die het karakter van de EU als wereldwijde actor vormgeven.

Meer informatie

De Europese defensiemarkt: een kwestie van efficiëntie en verantwoordelijkheid

Auteurs: Alyson JK Bailes & Sara Depauw (Eds.)

Brussel, 15 september 2011 – ISBN 9789078864455, 92p.

1.1.4 Nederlandse samenvatting van het SIPRI Jaarboek 2011

Het jaarboek van het Stockholm International Peace Research Institute (*SIPRI Yearbook*) bundelt originele gegevens in tal van domeinen, onder meer wereldwijde militaire uitgaven, internationale wapenhandel, wapenproductie, kernmachten, grootschalige gewapende conflicten en multilaterale vredesoperaties, in combinatie met de allerlaatste analyses van belangrijke aspecten in wapenbeheersing, vrede en internationale veiligheid. Het *Yearbook* is een samenwerking tussen SIPRI-onderzoekers en externe deskundigen.

Het *SIPRI Yearbook* werd voor het eerst gepubliceerd in 1969 en was in 2011 aan zijn 42ste uitgave toe. Het Vlaams Vredesinstituut verzorgt sinds 2005 de Nederlandse vertaling en publicatie van de samenvatting van dit jaarboek.

Editie 2011 van het jaarboek van SIPRI had speciale aandacht voor corruptie en de wapenhandel, natuurlijke rijkdommen en gewapende conflicten, en de fragiele consensus bij vredesoperaties.

Meer informatie

SIPRI Yearbook 2011 - Samenvatting in het Nederlands door het Vlaams Vredesinstituut

Brussel, 22 september 2011 - 24 p.

1.2 Vuurwapens

In zijn jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2008, stelde het Vredesinstituut vast dat zich de voorbije jaren in Vlaanderen een opvallende stijging voordeed met betrekking tot de waarde van vergunde invoer van kleine en lichte wapens en aanverwant materieel. Tussen 2005 en 2008 steeg de waarde van de vergunde invoer van deze producten van 5,4 naar 13,4 miljoen euro. De invoer van munitie nam op spectaculaire wijze toe: van 1,7 miljoen euro in 2005 tot 9,1 miljoen euro in 2008. De vergunde invoer van geweren, revolvers en soortgelijke kleine en lichte wapens was in 2008 verdubbeld ten opzichte van 2005.

Deze onderzoeksresultaten leidden tot vragen en debat in het Vlaams Parlement, en het Vredesinstituut startte in 2009 een onderzoeksproject om de cijfers aan te vullen en diepgaander te analyseren, en de juridische en maatschappelijke context te schetsen. Hoewel fel gedebatteerd werd over vuurwapens en over de wetgeving ter zake, ontbraken opmerkelijk genoeg immers dikwijls objectieve gegevens of analyses die een totaalbeeld schetsen. Met zijn onderzoek vulde het Vlaams Vredesinstituut die leemte door een brede waaier aan aspecten van het verhandelen, bezitten en gebruiken van vuurwapens te belichten.

Op 15 maart 2011 stelde het Vredesinstituut het boek ‘Vuurwapens: handel, bezit en gebruik’ (Uitgeverij Acco) voor in het Vlaams Parlement. Dit boek is een standaardwerk dat een overzicht biedt van de handel, het bezit en gebruik van vuurwapens in België. De analyses van dit onderzoek steunden niet alleen op een uitgebreide literatuurstudie, maar ook op nieuwe data uit de meest recente statistieken. Voor dit onderzoek werd bovendien een unieke bevraging van alle stakeholders en een enquête bij meer dan 1000 burgers uitgevoerd. Het onderzoek bracht voor het eerst in België alle activiteiten met vuurwapens omvattend in kaart, evalueerde de wapenwet, onderzocht het maatschappelijk draagvlak en verkende de relatie met mortaliteit.

De Belgische wapenwet

Tot 2006 was vuurwapenbezit in België geregeld op basis van een wapenwet uit 1933. Dat was een niet zo strenge regeling: enkel voor een beperkte categorie oorlogswapens was een vergunning nodig; de rest was vrij verkrijgbaar voor meerderjarigen. Zij konden bijvoorbeeld eenvoudigweg een jachtgeweer of revolver kopen op vertoon van hun identiteitskaart. In de jaren 1980 kwam die regeling onder druk, onder meer door het geweld van de Bende van Nijvel en de CCC (Cellules Communistes Combattantes). Ook de Europese Unie eiste striktere regels. Stap voor stap werd de oude wapenwet aangepast, waardoor die onoverzichtelijk en onsamenhangend werd. Begin jaren 2000 kwam de invoering van een volledig nieuwe wapenwet op de politieke agenda. Er werd aan gewerkt door regering en parlement, maar de politieke meningen over een nieuwe wapenwet waren erg verdeeld en het overleg met de betrokken stakeholders verliep heel moeizaam.

Op 11 mei 2006 werd België hevig opgeschrikt door de moorddadige aanslagen van Hans Van Tamsche in Antwerpen. Daarbij kwamen twee mensen om, waaronder een tweejarige peuter. Van Tamsche pleegde zijn misdaden met een vrij verkrijgbaar jachtwapen dat hij eerder die dag had gekocht. Deze gebeurtenissen waren als een ‘elektroshock’: de goedkeuring van een nieuwe wapenwet kwam in een stroomversnelling. Op 9 juni 2006 werd de nieuwe wet al gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad, waarmee een strenger controleregime werd ingevoerd. De invoering van de nieuwe wapenwet gebeurde zo snel, dat problemen bij de praktische uitvoering van de wet en hevig verzet van bepaalde belangenorganisaties niet te vermijden waren. Om een en ander te verhelpen, werd de wapenwet in 2008 nog op een aantal punten aangepast. Deze aanpassingen, samen met aanzienlijke inspanningen van de overheid om de wet in de praktijk om te zetten, hebben ervoor gezorgd dat de Belgische wapenwet op dit moment stabiel en weinig gecontesteerd is.

Bij het opstellen van een wapenwet, is de meest fundamentele vraag: mogen particuliere burgers een vuurwapen bezitten? Een eerste optie is om vuurwapenbezit volledig te verbieden. Een tweede optie is om toe te laten dat iedereen een vuurwapen mag bezitten. Een derde mogelijkheid is vuurwapenbezit toe te laten voor bepaalde personen, onder bepaalde voorwaarden. De Belgische wapenwet van vóór 2006, koos voor de tweede optie: eigenlijk was vuurwapenbezit zo goed als vrij. De nieuwe Belgische wapenwet kiest voor de derde optie: alleen mensen die een ‘wettige reden’ hebben, mogen een vuurwapen bezitten.

De Belgische wapenwet legt drie categorieën van wapens vast: de verboden wapens, de vrij verkrijgbare wapens en de vergunningsplichtige wapens. Verboden wapens zijn wapens die je in geen geval mag bezitten, bijvoorbeeld automatische pistolen, wapens met een geluidsdemper of geweren met een afgezaagde loop. Vrij verkrijgbare wapens zijn wapens die iedereen zonder vergunning kan bezitten, bijvoorbeeld wapens die definitief onklaar gemaakt zijn, of antieke vuurwapens met een historische, folkloristische of decoratieve waarde (HFD-wapens). Voor die wapens mag de munitie niet meer courant te vinden zijn. Vergunningsplichtige wapens zijn alle wapens die niet verboden of vrij verkrijgbaar zijn. Om die te bezitten en te gebruiken moet je een vergunning aanvragen en aan allerlei voorwaarden voldoen. Je moet vooral een ‘wettige reden’ hebben om dat wapen te bezitten. Vergunningsplichtige wapens zijn bijvoorbeeld jachtwapens, pistolen en karabijnen. De oude Belgische wapenwet ging ervan uit dat alle wapens die niet op de lijst van verboden wapens stonden, vrij verkrijgbaar waren. De nieuwe wet draait die logica om: alle wapens die niet bij de verboden of vrij verkrijgbare wapens zijn opgelijst, zijn nu vergunningsplichtig.

Om in aanmerking te komen voor een vergunning voor wapenbezit, legt de Belgische wapenwet heel wat voorwaarden vast: meerderjarig zijn, geen strafblad, geen voorgeschiedenis van psychiatrische problemen, een diploma van een theoretische proef, een medisch attest en een ‘wettige reden’. Belgen kunnen alleen een wapenvergunning krijgen voor: de jacht, het sportschieten, het uitoefenen van een risicoberoep, het verzamelen van vuurwapens of de deelname aan historische en folkloristische activiteiten. De wapenwet voorziet ook nog in de mogelijkheid voor ‘passief wapenbezit’. Daardoor kunnen bijvoorbeeld erfgenamen die een legaal wapen erven, dat wapen behouden, op voorwaarde dat ze alleen het wapen en niet de munitie ervoor in hun bezit houden.

Vijf jaar na de nieuwe wapenwet bleek uit een bevraging van alle stakeholders (administraties, politie, jagers, sportschutters, enz.) en uit een enquête bij 1000 Belgen, dat de balans van de nieuwe wapenwet positief is. Het duidelijke juridische kader, waarbij mensen slechts een vuurwapen kunnen bezitten als ze een wettige reden hebben, kent een groot draagvlak (75% van de bevolking). Slechts een kleine minderheid wil terug naar een soepeler systeem (9%), of wil een volledig verbod op het wapenbezit (16%). Bovendien vallen er de laatste jaren minder doden door vuurwapens. Zo is het aantal zelfmoorden met een vuurwapen in de periode 2006-2008 met meer dan een derde gedaald tegenover de periode 2000-2005.

Hoewel de balans over het algemeen positief is, zijn er nog een aantal problemen met de huidige regelgeving. Het belangrijkste gaat over de historische, folkloristische en decoratieve vuurwapens (‘HFD-wapens’). Die zijn onder de nieuwe wapenwet nog steeds vrij verkrijgbaar: voor het bezit van die wapens is geen vergunning nodig. Welke wapens tot de HFD-categorie behoren, is vastgelegd in een lijst. Die lijst is momenteel zeer uitgebreid: er staan types vrij verkrijgbare vuurwapens op die niet echt zeldzaam of historisch zijn. Hoewel het verboden is de bijpassende munitie te bezitten, is die soms nog courant te vinden. Dit creëert mogelijk een achterpoort in de wapenwet. Bovendien is de Belgische regeling daarmee niet in overeenstemming met de Europese vuurwapenrichtlijn.

Feiten en cijfers over vuurwapens in België

Vaak wordt gezegd dat er 1,5 à 2 miljoen wapens zijn in onze samenleving. Waar deze schatting vandaan komt en waarop ze gebaseerd is, is niet duidelijk. Het is zo goed als onmogelijk om een goed onderbouwde schatting te maken van het particulier vuurwapenbezit in België. Zowel over de omvang van het legale als het illegale wapenbezit bestaat onduidelijkheid.

Voor de vrij verkrijgbare wapens, vooral antieke wapens waarvoor geen vergunning nodig is, bestaat geen registratieplicht, dus niemand weet hoeveel dergelijke wapens circuleren. Het aantal vergunningsplichtige wapens, bijvoorbeeld voor de jacht of het sportschieten, wordt in principe bijgehouden in het Centraal Wapenregister (CWR), een databank van de federale overheid. Het CWR is echter niet altijd even betrouwbaar: vuurwapens worden soms niet, laattijdig of foutief geregistreerd. Toch is het CWR een uniek instrument, dat kan evolueren tot een belangrijke informatiebron over legaal én illegaal vuurwapenbezit. In het CWR staan ongeveer 410.000 personen geregistreerd als actief bezitter van een vuurwapen. Dit komt neer op 4% van de Belgische bevolking. Samen bezitten ze ongeveer 740.000 geregistreerde vuurwapens. Op basis van opeenvolgende enquêtes weten we ook dat het vuurwapenbezit in België de afgelopen decennia sterk is afgenomen. In 1989 zei 17% van de gezinnen een vuurwapen te bezitten, in 2010 was dat 5%. In Europees perspectief is België een middenmoter op vlak van vuurwapenbezit.

Wie bezit deze wapens? Traditioneel is de jacht een van de belangrijkste activiteiten waarvoor particulieren vuurwapens gebruiken. In het Vlaams gewest worden jaarlijks ongeveer 12.000 jachtverloven uitgereikt, in het Waals gewest meer dan 17.000. Gemiddeld heeft een jager ongeveer 4 geregistreerde vuurwapens. Ook sportschutters mogen een wapen bezitten en gebruiken. Om hun hobby te beoefenen, dienen sportschutters lid te zijn van een schietclub, die op haar beurt lid is van een erkende schietsportfederatie. In Vlaanderen zijn er meer dan 27.000 sportschutters met een sportschutterslicentie. Een deel van die sportschutters schiet niet met vergunningsplichtige vuurwapens, maar met vrij verkrijgbare luchtdrukwapens. Tot slot zijn er nog de verzamelaars: In België zijn er naar schatting 900 erkende wapenverzamelaars. Een erkende wapenverzamelaar bezit gemiddeld 25 geregistreerde vuurwapens. Die moeten binnen een thema passen, bijvoorbeeld eenzelfde producent, een bepaald conflict of een historische periode.

Voor de aankoop van vuurwapens kunnen particulieren terecht bij erkende wapenhandelaars. Er zijn momenteel ongeveer 180 detailhandels in wapens en munitie in België. De meeste handelszaken richten zich exclusief op de particuliere markt, zoals de jacht en het sportschieten.

Handelaars halen een groot deel van de wapens die ze in België verkopen uit het buitenland. Voor de invoer van deze wapens dienen ze de nodige invoervergunningen aan te vragen bij de bevoegde diensten. In Vlaanderen is dit bij de Dienst Controle Strategische Goederen. De waarde van de vergunde invoer van vuurwapens steeg de voorbije jaren fors: van 1,3 miljoen euro in 2005 naar 3,4 miljoen euro in 2009. Deze stijging kan gedeeltelijk worden verklaard door een toegenomen vraag naar vuurwapens vanuit de politiediensten, in het kader van een initiatief om de dienstwapens van de verschillende Belgische politiezones te harmoniseren. Een andere deelverklaring voor de stijging is de toegenomen invoer van historische, folkloristische en decoratieve vuurwapens. Deze zogenoemde HFD-wapens zijn vrij verkrijgbaar en kunnen door handelaars dus zo verkocht worden aan particulieren zonder vergunning. Door een sterke uitbreiding van de lijst met HFD-wapens in 2007, is de vraag naar deze wapens sterk gestegen. Een aantal handelaars heeft hierop gereageerd door op grote schaal HFD-wapens aan te kopen in het buitenland, om ze daarna in België te verkopen aan binnen- en buitenlandse particulieren.

Meer informatie

Vuurwapens: handel, bezit en gebruik

Auteurs: Nils Duquet & Maarten Van Alstein

Uitgeverij Acco, Leuven, 15 maart 2011 - ISBN 9789033484919, 243 p.

1.3 Dual-use producten

1.3.1 Jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse handel in dual-use producten

Naast de vergunde handel in militair materieel, monitort het Vlaams Vredesinstituut ook de door de Vlaamse overheid uitgereikte en geweigerde vergunningen voor de in-, uit- en doorvoer van producten voor tweërlei gebruik (dual-use). Elk voorjaar publiceert het instituut een jaarrapport met cijfers, analyses en duiding bij de ontwikkelingen in die handel uit en door Vlaanderen. Het jaarrapport 'Vlaamse buitenlandse handel in goederen voor tweërlei gebruik 2010' werd op 31 mei 2011 gepubliceerd en overgemaakt aan de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement.

Producten voor tweërlei gebruik zijn niet speciaal voor militaire doeleinden ontwikkeld, maar kunnen eventueel wel een militaire toepassing hebben. De uitvoer van deze producten voor tweërlei gebruik is gereguleerd door de Europese Verordening 428/2009, die rechtstreeks van toepassing is in de hele Europese Unie. Er bestaat een belangrijk onderscheid tussen de overdracht van dual-use producten binnen de EU, de export van deze producten naar 'bevriende' landen, en de export naar 'overige' landen.

Intra-communautaire overdracht

Met uitzondering van een aantal nucleair gerelateerde producten is voor de overdracht van dual-use producten naar andere EU-lidstaten geen vergunning vereist. De totale omvang van de overdracht van dual-use producten vanuit Vlaanderen is dus niet in te schatten op basis van de verleende vergunningen. In 2010 werden in Vlaanderen 16 individuele vergunningen uitgereikt voor de overdracht van nucleaire goederen (CAT0) naar zeven EU-lidstaten. Het betrof vooral de overdracht van speciale splijtstoffen.

Export naar 'bevriende' landen

Voor export naar zeven 'bevriende' landen (Australië, Canada, Japan, Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Zwitserland en de Verenigde Staten) geldt voor de meeste dual-use producten een communautaire algemene uitvoervergunning, wat concreet betekent dat voor die handel in de lidstaten geen vergunningen meer moeten worden aangevraagd. Ook hier kunnen we de totale omvang van de dual-use export naar 'bevriende' landen dus niet inschatten. Voor de producten waarvoor wel een specifieke vergunning moet worden aangevraagd, werden in 2010 20 individuele vergunningen en één globale vergunning aangevraagd. De meeste vergunningen werden aangevraagd voor de export van nucleaire goederen (CAT0), maar ook voor speciale materialen (CAT1).

Export naar de 'overige' landen

Voor export naar de 'overige' landen buiten de EU werden in Vlaanderen in 2010 87 individuele vergunningen en 51 globale vergunningen uitgereikt.

De individuele vergunningen hadden betrekking op een specifieke transactie, meer bepaald wanneer een bedrijf welbepaalde vergunningsplichtige producten willen uitvoeren naar één welbepaalde bestemming in één welbepaald land. Elektronica (CAT3) en speciale materialen en aanverwante apparatuur (CAT1) stonden in voor respectievelijk de helft en een derde van de waarde van de individueel vergunde export van dual-use producten in Vlaanderen in 2010. Verder werden ook individuele vergunningen uitgereikt voor de export van producten voor informatiebeveiliging (CAT5), materiaalbewerking (CAT2), sensoren en lasers (CAT6), nucleaire goederen (CAT0) en ontvangstapparatuur van wereldwijde satellietnavigatiesystemen (CAT7). De totale waarde van de uitgereikte individuele vergunningen bedroeg 42,7 miljoen euro. Dit was een aanzienlijke daling ten

opzichte van de voorgaande jaren, voornamelijk omdat voor de export van speciale materialen en aanverwante apparatuur (CAT1) steeds vaker globale vergunningen werden aangevraagd in plaats van individuele vergunningen.

Globale vergunningen worden niet uitgereikt voor een welbepaalde individuele transactie, maar laten een Vlaamse exporteur toe om, binnen de waarde van de vergunning, een aantal vooraf bepaalde producten uit te voeren naar alle landen die zijn opgenomen in de vergunning. De gezamenlijke waarde van de globale vergunningen die in 2010 werden uitgereikt bedroeg 429,3 miljoen euro. Aangezien Vlaamse bedrijven voor de export van hun producten globale vergunningen aanvragen voor een breed gamma aan potentiële klanten gaat het hier echter om een duidelijke overschatting van de waarde van de daadwerkelijke export van deze producten met globale vergunningen. Alhoewel de globale vergunningen voor export naar de ‘overige’ landen die in 2010 werden uitgereikt gemiddeld 9,3 bestemmingslanden oplistten, had ongeveer de helft van deze globale vergunningen slechts één bestemmingsland. De meeste globale vergunningen werden uitgereikt voor de export van speciale materialen en aanverwante apparatuur (CAT1), maar ook voor producten voor informatiebeveiliging (CAT5) werden vrij veel globale vergunningen uitgereikt in 2010. In totaal werd bij 18 globale vergunningen een beperking van de eindgebruikers opgelegd.

Om ongewenst eindgebruik, bijvoorbeeld het ontwikkelen van massavernietigingswapens, zoveel mogelijk te vermijden werd in de regelgeving ook een catch-allclausule opgenomen die het mogelijk maakt om de export van ‘vrije’ producten vergunningsplichtig te maken. In 2010 reikte de Vlaamse overheid zes individuele vergunningen, met een gezamenlijke waarde van 5,2 miljoen euro, uit op basis van deze catch-all clausule.

In totaal werden in 2010 9 aanvragen voor een exportlicentie voor goederen voor tweërlei gebruik geweigerd door de Vlaamse overheid. Dit was meer dan in de voorgaande jaren.

Meer informatie

Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik 2010

Auteur: Nils Duquet

Brussel, 31 mei 2011 – ISBN 9789078864424, 56p.

1.3.2 Onderzoek naar het juridisch kader voor handel in dual-use producten

In 2011 publiceerde het Vredesinstituut naast feiten en cijfers, ook een volledige analyse van het bestaande juridische kader voor de handel in dual-use producten.

Zoals hoger vermeld, zijn dual-use producten civiele producten die in hun geheel of gedeeltelijk gebruikt kunnen worden in militaire toepassingen (zowel in conventioneel militair gebruik als voor massavernietigingswapens). Bijgevolg worden dual-use producten evenzeer als strategische goederen beschouwd, waarvan de handel – volgens internationale akkoorden – door de overheid gecontroleerd moet worden. Anders dan voor militaire producten is handel in dual-use producten onderworpen aan communautaire wetgeving van de EU, als onderdeel van de gemeenschappelijke handelspolitiek. Deze handel wordt gereguleerd door verordening (EG) 428/2009 voor controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van dual-use producten die rechtstreeks van toepassing is in alle EU-lidstaten. Niettemin staan de regionale overheden in België in voor de uitvoering van het beleid. Hiertoe dient de Vlaamse overheid nog een aantal uitvoeringsmaatregelen te nemen. In zijn onderzoek bood het Vredesinstituut een overzicht van de wetgeving die van toepassing is op (buitenlandse) handel in dual-use producten, de bevoegdheidsverdeling, het controlebeleid zoals dit vandaag georganiseerd wordt in Vlaanderen, en de uitvoeringsmaatregelen die de Vlaamse overheid nog moet of kan nemen om een correcte toepassing van de verordening te garanderen. Gegeven dat de huidige controle- en strafmaatregelen inzake dual-use hun juridische grondslag vinden in de in-, uit- en

doorvoerwet die dateert van 11 september 1962, en alle uitvoeringsmaatregelen momenteel hun weerslag vinden in administratieve procedures, bleek uit het onderzoek dat het aangewezen is om ook voor handel in dual-use producten in een decreet of in uitvoeringsbesluiten te voorzien, die (minstens) de meest essentiële uitvoeringsmaatregelen wettelijk verankeren.

Meer informatie

Juridisch kader voor de handel in dual-use producten in Vlaanderen

Auteur: Sara Depauw

Brussel - 25/05/2011 - ISBN 9789078864448, 40 p.

2. Vrede en samenleving

Omdat geweld een manifest probleem vormt voor een samenleving, is het louter stopzetten of afwenden van geweld een evidente eerste stap, maar omgaan met conflicten vraagt meer: ook de onderliggende dimensies moeten ontleed worden.

In het programma Vrede en samenleving focust het Vredesinstituut op mogelijke bronnen van geweld en zoekt het naar verklaringen. Daarnaast neemt het instituut sociale processen onder de loep die de voorwaarden voor vrede beïnvloeden, zowel lokaal als internationaal. Het onderzoek vertrekt vanuit concrete problemen of opvallende vaststellingen die verdere analyse vereisen. Wat is de plaats van geweld in de leefwereld van jongeren? Hoe gaan mensen om met het herdenken en herinneren van conflicten? En wat is de invloed van democratische politieke structuren op vrede?

Omdat de betekenis van vrede afhankelijk is van de sociale, politieke, economische en culturele context waarin het begrip gebruikt wordt, is een voortdurende reflectie op de gebruikte concepten en begrippen noodzakelijk; iets waar in het onderzoek van het vredesinstituut voortdurend aandacht aan wordt geschonken.

Details over publicaties, netwerking en activiteiten binnen dit project zijn verder in dit jaarverslag terug te vinden. In volgende paragrafen, worden opzet en invulling van het onderzoekswerk per project geduid.

2.1 Vredesopvoeding en onderwijs

Binnen het onderzoeksprogramma Vrede en samenleving van het Vredesinstituut loopt reeds sinds 2007 een onderzoeksproject over vredesopvoeding. Het Vredesinstituut onderzoekt wat vredeseducatie precies inhoudt en hoe die – onder meer in ons onderwijs – in de praktijk wordt gebracht. Het Vredesinstituut gaat dus op zoek naar inzicht in opvoeding tot vrede in het algemeen, en de manier waarop deze in Vlaanderen vorm krijgt in het bijzonder.

Eerder werd er reeds een staalkaart gemaakt van recente vredesopvoedingsinitiatieven in de onderwijswereld. Daarnaast werd een onderzoek met een conceptueel luik en een inventarisatie van het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen afgerond. Het onderzoek ging na wat het concept vredesopvoeding precies inhoudt of kan inhouden, en welke invullingen, karakteristieken en indelingen zoal aan vredesopvoeding worden gegeven. Deze analyse resulteerde in een afbakening van vredesopvoeding, die werd gebruikt om het bestaande aanbod aan vredeseducatieve initiatieven in Vlaanderen in kaart te brengen.

In 2011 volgde het Vredesinstituut dit onderzoek verder op, onder meer door het permanent updaten, ter beschikking stellen en promoten van een portaalsite over vredesopvoedingsprojecten voor het Vlaamse onderwijs.

Meer informatie

De databank Vredesopvoeding is toegankelijk via www.vlaamsvredesinstituut.eu/vredesopvoeding

2.2 *Herdenken en herinneren*

In 2010 is het Vredesinstituut gestart met een nieuw onderzoeksproject over herdenken en herinneren. Oorlog en politiek geweld slaan diepe kloven en breuken in samenlevingen en tussen staten. In de nasleep van gewelddadige conflicten moeten samenlevingen deze pijnlijke, traumatische gebeurtenissen een plaats geven in hun collectieve herinnering, onder meer in de vorm van herdenkingen. De geschiedenis toont aan dat herdenken op verschillende manieren kan gebeuren. Herdenkingen hebben er historisch gezien vaak voor gezorgd dat maatschappelijke en interstatelijke tegenstellingen en spanningen bleven bestaan. Daartegenover staat dat herdenkingen ook een aanzet en stimulans kunnen vormen om, op basis van de ervaring van en de herinnering aan het afschuwwekkende geweld, een beweging in te zetten om oorlogen en gewelddadige conflicten te vermijden en te bannen. Herdenkingen en collectieve herinnering dragen dan bij tot het versterken van de praktijk van vrede en, door het wederzijdse leed te erkennen, tot het bewerkstelligen van verzoening. Het Vredesinstituut onderzoekt de rol van herdenking en herinnering in het algemeen, maar neemt ook bestaande herdenkingspraktijken onder de loep, onder meer in de aanloop naar de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog.

Een eerdere analyse van het Vredesinstituut over traditionele herdenkingspraktijken en de literatuur over herdenking en herinnering gaf aan dat er nood was aan een reflectie over de hedendaagse betekenis en relevantie van oorlogsherdenkingen, met name in het kader van de herdenking van de eerste wereldoorlog. Een onderzoeksproject daarover resulteerde in 2011 in het rapport 'Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede'.

De Vlaamse overheid heeft immers als een van de doelstellingen voor haar project voor de honderdjarige herdenking van WOI in 2014-2018 vooropgesteld dat de herdenkingen een vredesboodschap moeten uitdragen. In het onderzoeksproject werd onderzocht hoe deze doelstelling gerealiseerd kan worden. Dit gebeurde ten eerste door te onderzoeken onder welke voorwaarden een vredesgezinde oorlogsherdenking normatief en historisch verantwoord kan zijn. Ten tweede werd op basis van een bevraging van stakeholders en praktijkdeskundigen nagegaan hoe hedendaagse herdenkingen in de praktijk met een vredesgedachte verbonden kunnen worden.

Historisch perspectief

Een historische blik op de herdenking van de Eerste Wereldoorlog leerde dat er een lange en veelzijdige traditie bestaat van vredesgezinde oorlogsherdenkingen. Die werd en wordt zowel door lokale actoren en vredesbewegingen als door overheden op diverse niveaus uitgedragen. Tegelijkertijd bleek uit de inleidende historische beschouwingen ook dat er een complexe diversiteit aan herdenkingstradities bestaat, die elk op hun eigen manier een beroep doen op de geschiedenis. Dit maakt dat vredesgezinde herdenkingen niet zo vanzelfsprekend zijn als ze op het eerste zicht kunnen lijken. De vraag stelt zich bijvoorbeeld hoe vredesgezinde oorlogsherdenkingen zich moeten verhouden tot herdenkingspraktijken die andere boodschappen overdragen dan de vredesgedachte. Bovendien dringt zich ook de vraag op wat de verhouding is tussen herinnering en geschiedenis.

Herdenking, geschiedenis en vrede kritisch ontleed

In het onderzoek ging het Vredesinstituut op zoek naar de kritische randvoorwaarden waaronder vredesgezinde oorlogsherdenkingen normatief en historisch verantwoord kunnen zijn.

Ten eerste werd nagegaan hoe oorlogsherdenkingen die een vredesgedachte willen uitdragen zich kunnen verhouden tot herdenkingstradities die een andere betekenis aan het verleden geven. Daaruit bleek dat vredesgezinde oorlogsherdenkingen niet alleen een vredesboodschap moeten uitdragen, maar ook moeten streven naar een vredevolle herdenkingscultuur. Dit houdt in dat de diversiteit in

oorlogsherdenking erkend wordt en dat andere herdenkingsvormen op een open en dialogische manier benaderd worden.

Ten tweede werd het spanningsveld tussen geschiedenis en herinnering – of tussen wetenschappelijke geschiedschrijving en publieke herinnering – onderzocht. Een aantal kritieken van historici op hedendaagse herinneringspraktijken werd besproken. Om deze kritieken te adresseren werd onder meer het onderscheid gemaakt tussen twee herinneringslogica's. De eerste logica vertrekt vanuit een hedendaagse doelstelling, en doet een beroep op het verleden als middel om die doelstelling te realiseren. De tweede logica daarentegen vertrekt van het verleden zelf, om er vervolgens van uit te gaan dat de diverse verhalen die over de oorlog verteld worden een besef van de gruwel van oorlog en van de waarde van vrede doen ontstaan. Het Vredesinstituut stelde vast dat de tweede logica betere waarborgen biedt om het risico van een eenzijdige, anachronistische en mogelijk manipulatieve benadering van de geschiedenis te vermijden.

De praktijk van vredesgezinde oorlogsherdenking

Door middel van een bevraging werd ook een beroep gedaan op de expertise van stakeholders en praktijkdeskundigen over oorlogsherdenking, erfgoed, herinneringstoerisme, herinneringseducatie, enz. Uit de bevraging kwamen twee methodes naar voren om de oorlogsherdenking in het teken van de vredesgedachte te plaatsen. Een expliciete benadering kiest ervoor de vredesboodschap uitdrukkelijk te formuleren, bijvoorbeeld op infoborden en in brochures. Een impliciete benadering, die uit de bevraging het sterkst naar voren komt, laat de vredesgedachte van onderuit ontstaan door verhalen te vertellen over gewone soldaten, burgers en kinderen, die de verwoestende impact van de oorlog in hun dagelijkse leven ervaren hebben.

Het Vredesinstituut opteert voor de tweede benadering, met dien verstande dat het grotere historische kader en de structurele mechanismen en dynamieken die de oorlog mogelijk maakten, niet veronachtzaamd worden.

>> Het internationale luik van het herdenkingsproject is het domein bij uitstek waar naar een evenwicht gezocht zal moeten worden tussen het uitdragen van de vredesboodschap en de erkenning van de diversiteit aan herdenkingstradities. Dit is een oefening in diplomatie, die op zich symbool kan staan voor een vredesgezinde benadering van herdenking.

>> Het onroerend erfgoed van de oorlog (begraafplaatsen, memorialen en landschappen) zal een belangrijke rol spelen in het herdenkingsproject. Dit erfgoed is ontstaan in een specifieke historische context. Een vredesgezinde oorlogsherdenking moet de historische betekenis van het erfgoed respecteren. Op infoborden, in brochures en tijdens gidsbeurten kunnen bezoekers wel aangezet worden tot een kritische reflectie over oorlog en vrede.

>> Tijdens de herdenkingsperiode 2014-2018 zullen zowel op lokaal als op internationaal niveau herdenkingsevenementen opgezet worden. Het culturele oorlogserfgoed zal hierin een belangrijke rol spelen. In de bevraging werd onder meer het belang van concrete verhalen van soldaten en burgers, alsook van kunst en cultuur beklemtoond. Wat de formele herdenkingsplechtigheden betreft kwamen uit de bevraging twee opties naar voren. Een groep respondenten pleitte voor de hervorming van deze plechtigheden, opdat ze een breder publiek kunnen bereiken. Een andere groep pleitte voor het in stand houden van deze klassieke herdenkingsvormen uit respect voor de groepen die traditioneel een rol spelen in deze plechtigheden. Dit sluit een zekere mate van hernieuwing niet uit, op voorwaarde dat steeds naar een evenwicht tussen oud en nieuw wordt gezocht.

>> Het herinneringstoerisme biedt mogelijkheden voor het overdragen van de vredesgedachte, maar houdt als economische activiteit ook risico's in, bijvoorbeeld wanneer een commerciële logica zou bepalen welke verhalen over het verleden verteld worden. Sommige respondenten lieten zich erg kritisch uit over het herinneringstoerisme, terwijl anderen naar een evenwicht probeerden te zoeken tussen de eigenheden van het toerisme en van herdenking. Eenstemmig klonk wel dat het toerisme

steeds aandacht moet opbrengen voor het ethische kader van herdenking. Deze bezorgdheid wordt weerspiegeld in het concept 'toerisme+' dat door de overheid naar voren wordt geschoven met het oog op de verwachte toename in het toerisme naar aanleiding van de honderdjarige herdenking.

>> Het onderwijs vormt een belangrijk luik van het herdenkingsproject. Het is de bedoeling om tijdens de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog allerhande herinnerings- en vredeseducatieve projecten op te zetten voor alle onderwijsniveaus en -vormen. In de bevraging beklemtoonden respondenten het belang van actieve projectvormen zoals uitwisselingsprogramma's, plaatsbezoeken en creatieve opdrachten waarin nieuwe media gebruikt worden, alsook van het vertellen van verhalen die aansluiten bij de leefwereld van jongeren. Het zoeken van een evenwicht tussen kennis en beleving is een belangrijk aandachtspunt in het opzetten van educatieve projecten.

Het onderzoek concludeerde dat de overheid in drie stappen vorm kan geven aan haar vredesgezinde herdenkingsengagement. Ten eerste kan een herdenkingsfilosofie uitgewerkt worden waarin de overheid aangeeft hoe ze de herdenking van de Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede wil plaatsen. Deze filosofie kan d.m.v. een visietekst, brochures, speeches enzovoort gecommuniceerd worden. Ten tweede gaat het erom deze filosofie waar mogelijk en voor zover dat binnen de werkingsradius van de overheid valt, te implementeren. Ten slotte is het zaak deze vredesgezinde herdenkingsfilosofie uit te dragen 'aan de onderhandelingstafel van de herinnering en de herdenking'.

Meer informatie

Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede

Auteur: Maarten Van Alstein

Brussel, 8 november 2011 – ISBN 9789078864462, 83p.

2.3 *Jongeren en geweld*

'Jongeren en geweld', het thema geeft niet zelden aanleiding tot ongerustheid en verhitte discussies, waarbij jongeren in hoofdzaak als het probleem in beeld komen. Media, politici en wetenschappers besteden ruim aandacht aan het fenomeen en bovendien lijkt de overtuiging dat jongeren steeds gewelddadiger worden, algemeen aanvaard. Als antwoord op die maatschappelijke bezorgdheid worden door beleidsmakers allerlei initiatieven genomen, zowel preventief als repressief. De mening dat jongerengeweld de laatste jaren is toegenomen, is echter zelden gestoeld op een wetenschappelijk onderbouwde analyse. De perceptie en mening van de jongeren zelf wordt echter niet of onvoldoende betrokken bij het debat.

Uit de resultaten van voorgaand onderzoek van het Vredesinstituut ('Vrede in Vlaanderen') bleek dat jongeren gekenmerkt worden door een ambivalente houding ten aanzien van geweld. Enerzijds ondernemen jongeren vaker politieke activiteiten gericht voor het stimuleren van vrede of geweldloosheid, zoals betogen, petitie ondertekenen of geld schenken. Anderzijds zijn jongeren over het algemeen sneller geneigd om zelf geweld te gebruiken. Meer algemeen heeft geweld door en tegen jongeren een directe en ingrijpende persoonlijke en maatschappelijke impact.

Het Vredesinstituut startte in navolging daarvan een onderzoeksproject 'Jongeren en geweld', in samenwerking met het Leuven Instituut voor Criminologie (LINC) van de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de KU Leuven. In dit onderzoek werden alle recente gegevens samengebracht die in Vlaanderen beschikbaar zijn over jongerengeweld. Naast een kritische kijk op dit bestaande cijfermateriaal, werden ook nieuwe diepgravende analyses uitgevoerd op cijfers van het Jeugdonderzoekplatform (JOP) en de Veiligheidsmonitor. Dit kwantitatief luik schetste een beeld van de omvang, aard en evolutie van de problematiek. Bovendien werden ook de resultaten van nieuw kwalitatief onderzoek naar de attitudes en perceptie van jongeren zelf verwerkt. De resultaten van dit

onderzoek werden gebundeld in het boek 'Jongeren en geweld', dat op 26 mei 2011 door het Vredesinstituut werd gepubliceerd bij uitgeverij Acco.

Cijfers en trends

Om de omvang van jongerengeweld te bepalen, hebben we cijfers nodig over jongeren als slachtoffers en daders van geweld. Er zijn twee soorten cijfers: officiële cijfers en zelfrapportagecijfers. Beide soorten hebben hun beperkingen, maar schetsen samen het best mogelijke beeld. Cijfers over jongerengeweld moeten dus met de nodige voorzichtigheid behandeld worden. Door beide soorten gegevens te gebruiken en bewust om te gaan met hun beperkingen, schetste het Vredesinstituut een beeld van de omvang van jongerengeweld.

Uit de officiële cijfers bleek dat jongerengeweld vooral gaat over 'slagen en verwondingen'. Die maken tot 80% uit van de dossiers over geweldsfeiten die voor de jeugdrechtbanken komen. Officiële cijfers over het percentage van de jongeren dat geweldfeiten pleegt, bestaan echter niet. Een aantal zelfrapportagestudies zijn wel beschikbaar. Die toonden aan dat het om een minderheid van de jongeren gaat.

Justitie en politie houden een aantal cijfers bij over de jongeren die als slachtoffer of dader van geweld in aanraking komen met de politie of voor de jeugdrechter verschijnen. Die criminaliteitscijfers hebben wel betrekking op reëel jongerengeweld, maar zijn ook een afspiegeling van de activiteiten en prioriteiten van politie en parketten. De cijfers hangen af van meldingen, die bepaald worden door de maatschappelijke gevoeligheid van sommige feiten. Ook de beleidsprioriteiten spelen een rol. Tot slot zal ook een (onbekend) aantal geweldsdelicten niet in de officiële statistieken te vinden zijn omdat ze niet aan de politie worden gemeld. De gewelddadige misdrijven die niet op de radar van politie en gerecht verschijnen, worden het 'dark number' genoemd. Door een representatieve steekproef van de jongerenpopulatie te vragen naar hun ervaringen met geweld, komt men meer te weten over jongerengeweld dat niet door officiële instanties wordt geregistreerd. De betrouwbaarheid van zelfrapportage is echter afhankelijk van o.a. de steekproefkwaliteit, de mate waarin eerlijk wordt geantwoord en geheugeneffecten.

De cijfers van de monitor van het Jeugdonderzoeksplatform (JOP), een enquête van 2007 bij een representatief staal van 3710 Vlaamse jongeren, schetst het meest recente beeld van de omvang van jongerengeweld in Vlaanderen. Volgens die cijfers heeft gemiddeld 4% van de jongeren het voorafgaande jaar 'iemand zodanig geslagen dat deze persoon er verwondingen aan overhield'. Jongerengeweld is wel leeftijdsgebonden en er is een groot verschil tussen jongens en meisjes: bij jongens van 16 tot 21 jaar piekt het percentage plegers bijvoorbeeld tot bijna 20%. Een internationale vergelijking over daderschap van jongerengeweld in steden toonde aan dat de cijfers in 2006 voor België (3,9%) lager lagen dan voor onze buurlanden Duitsland (8,3%), Nederland (6,6%) en Frankrijk (4,6%).

De recentste JOP-cijfers gaven aan dat 5% van de jongeren het afgelopen jaar werd bedreigd met een wapen. Ongeveer evenveel jongeren (5,5%) werden het afgelopen jaar slachtoffer van fysiek geweld. Opnieuw gaat het vooral om jongens van 16 tot 21 jaar. Een internationale vergelijking op stedelijk niveau uit 2006 toonde aan dat het slachtofferschap van fysiek geweld in België (2,8%) lager ligt dan in Duitsland (6,1%) maar hoger dan in bijvoorbeeld Finland (2,4%), Zweden (2,3%) of Spanje (1,2%). In vergelijking met de rest van de bevolking, zijn jongeren tussen 15 en 24 jaar vaker het slachtoffer van fysiek geweld. Deze bevindingen gaan in tegen het maatschappelijk dominante beeld waarbij jongeren eerder worden gezien als potentiële daders, dan dat ze risico lopen om slachtoffer te worden van geweld.

De vraag of geweld bij jongeren de laatste jaren vaker voorkomt, was moeilijk te beantwoorden door een gebrek aan betrouwbare en vergelijkbare cijfers op lange termijn. Uit de resultaten van de JOP-monitor, bleek dat daderschap van geweld in de korte periode tussen 2005 en 2008 stabiel is gebleven.

In elk geval werd er voorlopig geen wetenschappelijk bewijs gevonden voor de vaak gehoorde stelling dat steeds meer jongeren geweld plegen. Ook voor het slachtofferschap bij jongeren toonde de JOP-monitor geen verschuivingen tussen 2005 en 2008. De Veiligheidsmonitor, een andere enquête, toonde aan dat tussen 1998 en 2008 het aantal jonge slachtoffers van geweld stabiel bleef.

Profiel van de daders

Officiële cijfers van gerecht en politie maakten duidelijk dat de meeste geregistreerde geweldsfeiten door jongens worden gepleegd. Meisjes komen als dader nauwelijks voor in de criminaliteitsstatistieken. Uit een onderzoek naar steaming bleek bijvoorbeeld dat bijna alle daders (94%) jongens waren. De 'gender-kloof' werd ook bevestigd door de zelfrapportage cijfers. Volgens de resultaten van de monitor van het Jeugonderzoekplatform (JOP) bijvoorbeeld, pleegt 1,4% van de meisjes fysiek geweld, tegenover 7% van de jongens.

Daderschap van fysiek geweld verschilt sterk tussen de verschillende leeftijdsgroepen. Jongens van 16-21 jaar plegen veel vaker geweld dan andere leeftijdscategorieën: bijna 20% tegenover een gemiddelde van 4% van alle jongeren. Het experimenteelgedrag van jongeren van deze leeftijd leidt niet noodzakelijk tot criminaliteit in hun verdere leven, maar verdwijnt meestal eens de jongvolwassenheid is bereikt. Uit cijfers van politie en gerecht bleek dat 'echte' jeugddelinquenten die veelvuldig geweld plegen, een minderheid vormen. Het gaat om een subgroep die misdaden en veroordelingen opstapelt. Van de ongeveer 4% jongeren die geweld plegen, maken de meesten zich maar één keer schuldig aan een geweldsfeit en laten de meesten zich niet in met andere vormen van criminaliteit.

De thuissituatie van jongeren en het soort onderwijs dat ze volgen, hebben een beperkte invloed op het al dan niet plegen van geweld. Wat vooral een rol speelt, is hoe ze hun vrije tijd besteden. Hoe vaker jongeren uitgaan en met vrienden optrekken, hoe groter de kans dat ze geweld plegen. Geweld wordt vooral in groep gepleegd en in 'risicovolle situaties'. Ook zelfwaardegevoel speelt een rol: jongeren met een laag zelfwaardegevoel zijn vaker dader.

Profiel van de slachtoffers

Volgens de cijfers van de JOP-monitor worden jongens ongeveer 3 keer meer slachtoffer van fysiek geweld en van bedreiging met een wapen dan meisjes. Enkel voor seksueel geweld en zich bedreigd voelen om seksuele redenen, zijn meisjes opvallend meer slachtoffer dan jongens. Meisjes voelen zich bij potentiële bedreigingen dan ook sneller onveilig, omdat bij hen het gevaar van seksueel geweld steeds op de loer ligt.

De leeftijdsgroep van jongeren die vaker slachtoffer worden van geweld, is dezelfde als die van jongeren die vaker dader zijn van geweld: er is een piek op de leeftijd van 18 à 19 jaar, vooral bij de jongens. Volgens de JOP-cijfers wordt binnen deze leeftijdsgroep één op vijf jongens (20%) slachtoffer van fysiek geweld.

Net zoals bij de daders, spelen factoren in gezin en school geen doorslaggevende rol bij het al dan niet slachtoffer worden van geweld. Vrijtijdsfactoren zijn wel belangrijk: hoe vaker jongeren uitgaan en hun vrije tijd met vrienden doorbrengen, hoe groter de kans dat zij slachtoffer worden van geweld. Ook jongeren met een lager zelfwaardegevoel lopen een groter risico.

Verband tussen dader- en slachtofferschap

Het Vredesinstituut vond het profiel van daders en slachtoffers terug in dezelfde categorieën van geslacht, leeftijd en vrijetijdsbesteding. Zowel daders als slachtoffers van jongerengeweld zijn voornamelijk jongens tussen 16 en 21 jaar die veel tijd met vrienden doorbrengen. Het gaat om jongeren van dezelfde leeftijd die in dezelfde milieus vertoeven. Er is dus een opvallende homogeniteit tussen dader- en slachtofferschap: dezelfde categorie jongeren pleegt geweld, en loopt een groter risico

om slachtoffer te worden. Deze samenhang kan worden verklaard door een gelijkaardig leefpatroon dat hen vaker in risicovolle situaties brengt. Er bestaat dus een indirecte relatie tussen daderschap en slachtofferschap: daders en slachtoffers delen eenzelfde profiel, levensloop en activiteiten. Er bestaat echter ook een directe relatie tussen daderschap en slachtofferschap. Daders van fysiek geweld hebben 7 keer meer kans om ook slachtoffer van fysiek geweld te zijn.

Over jongerengeweld wordt veel gezegd: de jongeren zouden alsmaar gewelddadiger worden, de daders steeds jonger, en het geweld steeds rauwer. Dat er geen wetenschappelijke bewijzen zijn voor deze populaire mythen over jongerengeweld, wil niet zeggen dat we niet bezorgd moeten zijn om geweld door en tegen jongeren. Er is dringend nood is aan een betere registratie en meer onderzoek om een beter zicht te krijgen op de problematiek. Bovendien maakt geweld wel degelijk deel uit van de leefwereld van jongeren. Hoewel de beschikbare cijfers aantoonden dat een relatief klein percentage van de jongeren direct in aanraking komt met geweld, kunnen jongeren moeiteloos een relatief recente ervaring met geweld, hetzij als dader, slachtoffer, of omstander, beschrijven. Bovendien betekent ongeveer 5% van alle jongeren die dader en/of slachtoffer van geweld worden, in werkelijkheid nog altijd een groot aantal. Aandacht voor geweld bij jongeren is dan ook nodig. Correcte cijfers, een juiste situering van het probleem, en betrokkenheid van de jongeren zelf kunnen daarbij helpen.

Meer informatie

Jongeren en geweld: dader- en slachtofferschap gemeten en beleefd

Auteurs: Evi Verdonck, Diederik Cops, Stefaan Pleysier en Johan Put

Uitgeverij Acco, Leuven, 26 mei 2011- ISBN 9789033484896, 246 p.

3. Ondersteuning van het parlementaire werk

Het Vredesinstituut ondersteunt de werkzaamheden van het Vlaams Parlement door zijn onderzoekswerk (zie hoofdstuk 1 en 2), de publicatie van adviesnota's (zie 3.2), het uitbouwen van een documentatiecentrum (zie 3.3), en bijdragen tot commissievergaderingen, het organiseren van werkbezoeken en het opzetten van conferenties (zie 3.1). In de volgende secties wordt de directe ondersteuning van het Vlaams Parlement verder verduidelijkt aan de hand van een toelichting bij de betrokkenheid van het Vredesinstituut bij het parlementaire werk, een overzicht van het uitgebrachte advies en informatie over de documentatiecollectie in het Parlementair Informatiecentrum.

3.1 *Betrokkenheid bij parlementaire activiteiten*

Commissievergaderingen

Op 13 januari 2011 stelde directeur Tomas Baum het jaarverslag van het Vredesinstituut voor in de Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen van het Vlaams Parlement. Daarbij werd voornamelijk ingegaan op het onderzoek van het Vredesinstituut naar vredesopvoeding en op de voorbereidingen van de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog.

Op 10 mei 2011 vond in de Commissie voor Algemeen Beleid van het Vlaams Parlement een gedachtewisseling plaats met de directeur en voorzitter van het Vredesinstituut over de Internationale Dag van de Vrede op 21 september.

Het jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel in 2010 en het advies van het Vlaams Vredesinstituut informeerden de bespreking van het Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie in 2010, in de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking.

Het Vredesinstituut lichtte op 25 oktober zijn activiteiten van het voorbije werkjaar toe in de Commissie Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking van het Vlaams Parlement. Het besteedde daarbij aandacht aan eerder uitgebracht onderzoek over de Vlaamse wapenhandel, een nieuw Vlaams wapenhandeldecreet, bezit en gebruik van vuurwapens in ons land, en de voorbereiding van de herdenking van 100 jaar Eerste Wereldoorlog. Ook de evaluatie van het instituut door het parlement en de strategische planning voor de toekomst kwamen aan bod.

Op 13 december 2011 stelde het Vredesinstituut het rapport 'Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel' voor in de Commissie Buitenlands Beleid van het Vlaams Parlement. Onder meer aan de hand van 15 concrete gevalstudies werd in het rapport een antwoord gegeven op de vragen 'Waar komt Vlaams militair materieel terecht?' en 'Waarvoor wordt het in de praktijk gebruikt?'. In de aanloop naar de bespreking van een nieuw Vlaams wapenhandeldecreet bood dit onderzoek voor het eerst een kijk op het reële eindgebruik van Vlaamse defensieproducten.

Werkbezoek

Van 19 tot 21 september 2011 bracht een delegatie van het Vlaams Parlement en het Vlaams Vredesinstituut een werkbezoek aan Barcelona in het kader van conflicthantering op school. Dit werkbezoek vond plaats in samenwerking met de Evens Stichting en het Catalaans Vredesinstituut ICIP (International Catalan Institute for Peace). Op het programma stond onder meer: een bezoek aan een school waar een project van de Escola de Cultura de Pau loopt, een uitwisselingsseminarie met organisaties uit verschillende Europese landen die rond conflicthantering werken en de uitreiking van de 'Evens Prize for Peace Education 2011'.

Onder leiding van de delegatievoorzitter brachten de Vlaamse volksvertegenwoordigers tevens een bezoek aan het Catalaans Parlement, waar ze een ontmoeting hadden met de parlementsvoorzitter en een werkvergadering met de Commissies Onderwijs en Internationale Relaties van het Catalaans Parlement.

De delegatie bestond uit volgende leden:

Vlaamse volksvertegenwoordigers:

Boudewijn Bouckaert - Voorzitter Commissie Onderwijs en Gelijke Kansen

Ann Brusseel

Bart Caron

Frank Creyelman - Voorzitter Commissie Buitenlands Beleid

Tom Dehaene

Marc Hendrickx

Chris Janssens

Fatma Pehlivan

Jan Verfaillie

Leden Raad van Bestuur:

Nelly Maes - Voorzitter

Philip Nauwelaerts - Ondervoorzitter

Annemie Charlier

Jan Clement

Olivia Rutazibwa

Medewerkers Wetenschappelijk Secretariaat:

Tomas Baum - directeur

Wies De Graeve - communicatieverantwoordelijke

Marjolein Muys – onderzoeker

Betrokkenheid Vlaamse volksvertegenwoordigers

Op 10 februari 2011 organiseerde het Vredesinstituut samen met SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) een seminarie in het Vlaams Parlement om over recente ontwikkelingen inzake 'nuclear governance' te debatteren. Dit seminarie werd voorgezeten door Vlaams volksvertegenwoordiger Kris Van Dijck.

Op 15 maart 2011 vormden Vlaamse volksvertegenwoordigers Fientje Moerman en Jan Roegiers een respondentenpanel bij de voorstelling van het boek 'Vuurwapens: handel, bezit en gebruik' van het Vredesinstituut in de Zuilenzaal van het Vlaams Parlement.

Het Vredesinstituut stelde op 30 maart 2011 zijn jaarrapport 'Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2011' voor in de Rik Wouterszaal van het Vlaams Parlement. Deze presentatie werd voorgezeten door Vlaams volksvertegenwoordiger Frank Creyelman, voorzitter van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking.

Op 26 mei 2011 was Vlaams volksvertegenwoordiger Sabine Poleyn respondent bij de voorstelling van het boek 'Jongeren en geweld: dader- en slachtofferschap gemeten en beleefd' in de Van Eyckzaal van het Vlaams Parlement.

Naar aanleiding van de vijfde verjaardag van de operationele start van het Vlaams Vredesinstituut in 2006, de start van de Vlaamse Vredesweek, de Internationale Dag van de Vrede en de publicatie van de Nederlandse samenvatting van het SIPRI Yearbook 2011, organiseert het Vredesinstituut op 22 september het colloquium 'Militaire uitgaven belicht' in het Vlaams Parlement. De heer Jan Peumans, voorzitter van het Vlaams Parlement, sprak het welkomstwoord uit op dit feestelijk colloquium.

Het rapport 'Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede' van het Vredesinstituut werd op 8 november 2011 voorgesteld in de Zuilenzaal van het Vlaams Parlement. Een panel Vlaamse Volksvertegenwoordigers met Lieven Dehandschutter, Luckas Van Der Taelen en Johan Verstreken gaf een eerste reactie op de onderzoeksresultaten.

Ook op diverse andere evenementen mocht het Vredesinstituut volksvertegenwoordigers en hun medewerkers verwelkomen, bijvoorbeeld op de presentatie van de Egmont paper "Death of an Institution: The End for Western European Union, a Future for European Defence?" op 16 juni 2011 en op een seminarie over kleine en lichte wapens, fragiele staten en ontwikkeling op 11 oktober 2011.

3.2 Advies

De adviesfunctie is de meest directe dienstverlening van het instituut aan het parlement en zijn politieke omgeving. Het Vredesinstituut kan adviezen formuleren op basis van zijn expertise of van de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Het advies op eigen initiatief kan zowel voortvloeien uit wetenschappelijk werk, als uit een politieke of maatschappelijke aanleiding. De overige adviesmodaliteiten van het instituut zijn advies op verzoek van het Vlaams Parlement en advies over het verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de toepassing van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.

De adviezen van het Vredesinstituut worden uitgebracht door de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het oprichtingsdecreet een evenwichtige samenstelling bepaald, met experts en vertegenwoordigers van de fracties van het Vlaams Parlement, de universiteiten, de socio-economische actoren en de vredesbeweging. Met zijn adviesfunctie binnen dit brede maatschappelijke draagvlak, neemt het Vredesinstituut zijn rol als Vlaamse politiek-maatschappelijke instelling ter harte.

In 2011 werden drie adviezen uitgebracht: een decretaal verankerd, en twee op verzoek van het Vlaams Parlement. De adviezen in 2011 werden bij unanimiteit uitgebracht door de Raad van Bestuur. Ze werden overgemaakt aan de voorzitter van het Vlaams Parlement, de Vlaamse volksvertegenwoordigers en de bevoegde ministers. Deze adviesnota's werden ook op de website gepubliceerd en via de nieuwsbrief verspreid.

3.2.1 Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2010

Context

Het decreet dat de werking van het Vlaams Vredesinstituut omschrijft, stipuleert dat het instituut advies uitbrengt aan het Vlaams Parlement over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. De Vlaamse Regering diende op 13 april 2011 haar zevende jaarlijks verslag in bij het Vlaams Parlement. In zijn advies bij dit verslag vestigde het Vredesinstituut de aandacht op een aantal belangrijke elementen in het verslag van de Vlaamse Regering. Deze aandachtspunten en het advies van het Vredesinstituut waren gebaseerd op voorgaande adviezen en onderzoek van het Vredesinstituut in zijn onderzoeksprogramma Wapenhandel en productie. Het advies was in het bijzonder geïnformeerd door het onderzoeksrapport 'Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010', dat op 30 maart 2011 werd voorgesteld in het Vlaams Parlement. Tevens werd het belang van de op 16 februari 2011 door de plenaire vergadering van het Vlaams Parlement aangenomen resolutie met betrekking tot exportcontrole en de politieke onrust in verschillende landen van het Midden-Oosten en de Maghreb onderschreven. Met dit advies beoogde het Vredesinstituut het beleid van de Vlaamse Regering inzake buitenlandse wapenhandel te evalueren, en de parlementaire controle op dat beleid te ondersteunen en te versterken.

Inhoud

Het Vlaams Vredesinstituut vestigde de aandacht op vijf belangrijke elementen met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de verstrekte en geweigerde vergunningen voor wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, dat op 13 april 2011 werd ingediend bij het Vlaams Parlement:

- het aandeel van de wapenexport waarbij de industrie de laatst gerapporteerde gebruiker is bij het afleveren van de vergunning blijft erg hoog;
- de hoge waarde van de vergunde wapenexport naar landen uit het Midden-Oosten en de Maghreb;
- de transparantie in de jaarverslagen is de afgelopen jaren sterk verbeterd, maar blijft vatbaar voor significante verbetering;
- het belang van een eenduidige interpretatie van de Munitions List van het Wassenaar Arrangement;
- het aantal uitgereikte vergunningen voor de doorvoer van militair materieel is sinds 1999 stelselmatig afgenomen.

Met betrekking tot deze aandachtspunten, adviseerde het Vredesinstituut het Vlaams Parlement:

- de Vlaamse Regering te vragen om extra inspanningen te leveren om alle mogelijke informatie te verzamelen over de bestemming en de uiteindelijke eindgebruiker indien deze van elkaar zouden verschillen, deze informatie op te nemen in de behandeling van vergunningsaanvragen en mee te delen aan het parlement;
- gelet op de hoge waarde van de vergunde wapenexport naar het Midden-Oosten en de Maghreb in 2010 en de resolutie van het Vlaams Parlement van 16 februari 2011, het wapenexportbeleid naar het Midden-Oosten nauwgezet op te volgen;
- de Vlaamse Regering te vragen om de bestaande transparante rapportering in het jaarverslag naar het Vlaams Parlement aan te houden en deze te verhogen door de opname van gedetailleerde informatie over de reële buitenlandse handel in militair materieel, hernieuwingen van vergunningen, tijdelijke transacties, vergunningen onder het stelsel van de Europese richtlijn 91/477, en motivering voor de geweigerde vergunningen;
- de Vlaamse Regering te vragen de producten van de betrokken bedrijven regelmatig en diepgaand te screenen aan de specificaties in Munitions List van het Wassenaar Arrangement en de resultaten van deze screening duidelijk te communiceren naar de betrokken bedrijven;
- om te laten onderzoeken wat de verklaring is voor de stelselmatige daling van het aantal doorvoervergunningen.

Stand van zaken

Het advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2010 werd de voorzitter van het Vlaams Parlement en de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 23 mei 2011. Het advies werd toegevoegd aan de bespreking van het Jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de buitenlandse wapenhandel op 14 juni 2011.

3.2.2 *Advies bij het voorontwerp voor een Vlaams Wapenhandeldecreet*

Context

Op 4 mei 2011 ontving het Vlaams Vredesinstituut vanwege de voorzitter van het Vlaams Parlement een vraag van de minister-president van de Vlaamse Regering om advies te formuleren bij het voorontwerp van decreet betreffende de in-, uit- en doorvoer en de overbrenging van vuurwapens, munitie, defensiegerelateerde producten, aanverwante technologie en ander speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel.

Het advies dat het Vredesinstituut op deze vraag formuleerde, is samen te lezen met het voorontwerp van decreet betreffende de in-, uit- en doorvoer en de overbrenging van vuurwapens, munitie, defensiegerelateerde producten, aanverwante technologie en ander speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel zoals principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering op 8 april 2011.

Inhoud

Het Vlaams Vredesinstituut beschouwde het voorontwerp van decreet over de gehele lijn als een evenwichtig voorstel dat sterk gericht is op de implementatie van Europese richtlijnen. Dit brengt een versoepeling met zich mee voor een significant deel van de Vlaamse export. Tevens werd in de mogelijkheid voorzien om strenger toezicht te houden op gevoelige transacties door controle op eindgebruik mogelijk te maken. De beoordelingscriteria zijn afgestemd op de Europese criteria uit het Gemeenschappelijk Standpunt (2008/944/GBVB) en worden op bepaalde punten op een adequate wijze concreter gemaakt. Het onderscheid tussen het versoepelde regime voor intracommunautaire handel (in uitvoering van de EU-richtlijnen) en extra-communautaire handel (handel met landen buiten de EU) werd duidelijk onderscheiden.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseerde de Vlaams Regering de volgende aandachtspunten in acht te nemen bij een herziening van de tekst:

- 1) Het onderscheid in het toepassingsgebied tussen het controleregime voor handel in ‘civiele vuurwapens’ (titel 2) en het controleregime voor defensiegerelateerd materieel (titel 3) is niet duidelijk gedefinieerd. Het verdient aanbeveling het toepassingsgebied van beide titels duidelijker van elkaar te onderscheiden.
- 2) Het voorontwerp bevat een adequate catch-all clause die geval per geval kan ingeroepen worden wanneer specifieke veiligheidsoverwegingen dit noodzakelijk maken. In combinatie met de mogelijkheid om een bijkomende lijst van vergunningplichtige goederen aan te nemen, kan deze catch-all clause ‘zuiver’ toegepast worden, zodat ze niet gebruikt dient te worden om bepaalde producten systematisch onder vergunningplicht te plaatsen. De voorziene bijkomende lijst van vergunningplichtige producten dient deze functie over te nemen.
- 3) De introductie van algemene vergunningen voor intracommunautaire handel in defensiegerelateerd materieel implementeert in grote mate de bepalingen van de ICT-richtlijn. Niettemin wordt – in tegenstelling tot de richtlijn – niet duidelijk aangegeven dat algemene vergunningen worden uitgeschreven voor specifieke (categorieën van) producten, noch wordt er weergegeven welk type producten onder algemene vergunning geplaatst kunnen worden. Een afbakening van het gebruik van algemene vergunningen ontbreekt in het voorgelegde voorontwerp.
- 4) Door het vernieuwde vergunningsregime verschuift de controle op handel in defensiegerelateerde producten voor intracommunautaire handel gedeeltelijk van ex-ante naar ex-post controle. Rapportage van bedrijven aan de overheid over wat verhandeld werd onder het nieuwe vergunningsregime is

daarbij cruciaal. Een ontwerp van decreet dient de rapportageplicht van bedrijven aan de overheid dan ook gedetailleerd op te nemen. De bepalingen uit de ICT-richtlijn zijn daarvoor richtinggevend.

5) Transparantie vanuit de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement is evenzeer cruciaal om parlementaire en publieke controle op het beleid mogelijk te maken. Het voorontwerp van decreet is een gemiste kans om de verbeterde transparantie die de Vlaamse overheid de voorbije jaren heeft opgebouwd decretaal te verankeren. Bovendien is het onduidelijk hoe de verslaggeving over het nieuwe vergunningsstelsel vorm zal krijgen. Het Vredesinstituut stelt voor om niet terug te grijpen naar de bepalingen van de Belgische wet van 1991, maar minstens de huidige praktijk inzake transparantie vast te leggen in het decreet.

Het voorontwerp van decreet voorziet in een aanzienlijke lijst van uitvoeringsbepalingen voor de Vlaamse Regering. Bovendien laten verschillende artikels heel wat ruimte voor interpretatie voor de uitvoerende macht. Het is daarom van groot belang om in de verslaggeving aan het parlement alle uitvoeringsmaatregelen over te maken en uitvoerig toelichting te geven bij de manier waarop er uitvoering wordt gegeven aan het decreet.

6) Verder worden in de tekst van voorliggend advies bij verschillende artikels eerder technische – maar niettemin belangrijke – aanbevelingen geformuleerd. Voor deze wordt verwezen naar de grijze kaders bij de artikelsgewijze bespreking. In het voorontwerp van decreet komen enkele elementen ook niet aan bod wegens onduidelijkheden in de bevoegdheidsverdeling tussen de beleidsniveaus (zoals tussenhandel, productie in derde landen, controle door de douane). Deze elementen zijn ook cruciale bouwstenen van een doeltreffend exportcontrolebeleid en dienen bijgevolg eveneens opgenomen te worden met de andere verantwoordelijke beleidsniveaus.

Stand van zaken

Het advies van het Vredesinstituut bij het voorontwerp van het Wapenhandeldecreet werd de voorzitter van het Vlaams Parlement, de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking en de Minister-president van de Vlaamse Regering toegestuurd op 4 juni 2011. Dit advies werd meegenomen bij het ontwerp van decreet dat door de Regering werd ingediend bij het Vlaams Parlement.

3.2.3 Advies bij het voorstel van decreet inzake wapenhandel van Bart Caron, Filip Watteeuw en Mieke Vogels

Context

Op 6 juni 2011 ontving het Vlaams Vredesinstituut vanwege de voorzitter van het Vlaams Parlement de vraag om advies te formuleren bij het voorstel van decreet van de heren Bart Caron en Filip Watteeuw en mevrouw Mieke Vogels houdende de overdracht, in-, uit- en doorvoer, transit en tussenhandel van vuurwapens voor civiel gebruik, defensiegerelateerde producten en ander voor militair gebruik of ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie. Het advies dat het Vredesinstituut op deze vraag formuleerde, is samen te lezen met het voorstel van decreet van de heren Bart Caron en Filip Watteeuw en mevrouw Mieke Vogels van 4 februari 2011.

Inhoud

In het advies werd gesteld dat het voorstel van decreet van de heren Bart Caron en Filip Watteeuw en mevrouw Mieke Vogels een alomvattend decreet is dat uitgewerkte procedures en voorwaarden vooropstelt om buitenlandse handel in verschillende categorieën van producten (defensiegerelateerde producten, vuurwapens voor civiel gebruik, ander voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en dual-use producten) onder controle te plaatsen. Het voorstel houdt rekening met de randvoorwaarden (meestal gedefinieerd op EU-niveau of als gevolg van de Belgische staatsstructuur) waar de decreetgever rekening mee dient te houden.

Het voorstel van decreet reikt een aantal interessante pistes aan – voornamelijk op het gebied van rapportering, transparantie en strafbepalingen – die duidelijk meerwaarde bieden ten aanzien van de bestaande wetgeving. Het voorstel betracht ook tegemoet te komen aan onduidelijkheden of hiaten in de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de gewesten, door een aantal aspecten van wapenhandel (bijvoorbeeld tussenhandel) op basis van de impliciete bevoegdheden van de gewesten mee op te nemen in het decreet.

Niettemin stelde het Vredesinstituut vast dat de tekst van het voorstel van decreet op een aantal punten vatbaar was voor verbetering.

Het Vlaams Vredesinstituut adviseerde:

- 1) De tekst van het voorstel duidelijker te structureren.
- 2) De bepalingen die betrekking hebben op dual-use producten op te nemen in een apart decreet dat de uitvoeringsbepalingen bij EU Verordening 428/2009 vaststelt.
- 3) Het begrip ‘vuurwapens voor civiel gebruik’ te definiëren op basis van het gebruik en niet op basis van de eigenschappen van het wapen (de opstelling van een lijst van wapens).
- 4) De catch-all bepaling anders te formuleren en enkel toe te passen indien dit noodzakelijk wordt geacht vanuit specifieke veiligheidsoverwegingen. Het systematisch onder controle plaatsen van bepaalde producten wordt beter opgevangen door een aanvullende lijst van vergunningplichtige producten.
- 5) De controle op eindgebruik voor intracommunautair verkeer dient maximaal bewaakt te worden bij de vergunningsaanvraag, vooraleer het product het Vlaamse grondgebied verlaat. Het Vredesinstituut adviseerde het voorstel van decreet aan te passen zodat informatie over bestemming én eindgebruik zowel voor globale als voor individuele vergunning bij de vergunningsaanvraag opgevraagd wordt. Aangezien het opvragen van deze informatie voor algemene vergunningen niet mogelijk is, zou het gebruik van algemene vergunningen afgebakend moeten worden. Het gebruik van exportbeperkingen bij overdrachtsvergunningen zou op die manier selectiever toegepast kunnen worden voor gevoelige dossiers.
- 6) Het Vredesinstituut adviseerde ook de voorwaarden die gesteld worden aan het certificaat van eindgebruik voor handel met landen buiten de EU te diversifiëren naargelang de gevoeligheid van de uit- of doorvoer, en dit vanuit een zorg voor een doeltreffende en daadkrachtige controle op eindgebruik.

Stand van zaken

Het advies van het Vredesinstituut bij het voorontwerp Wapenhandeldecreet werd de voorzitter van het Vlaams Parlement, de voorzitter en leden van de Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden en Internationale Samenwerking toegestuurd op 6 juli 2011. Dit advies werd toegevoegd aan de parlementaire bespreking van het voorstel van decreet in 2012.

3.3 Documentatiecentrum

In samenwerking met het Parlementair Informatiecentrum van het Vlaams Parlement heeft het Vredesinstituut in 2011 zijn documentatiecentrum met een collectie boeken, tijdschriften en andere media verder uitgebouwd. Deze collectie staat ten dienste van de medewerkers van het Vredesinstituut, maar wordt in het Parlementair Informatiecentrum ook ontsloten voor het parlementair personeel, volksvertegenwoordigers en het brede publiek.

In het catalogussysteem van het Parlementair Informatiecentrum kreeg ‘Vredesonderzoek’ het nummer 800 toegewezen. Die ‘800 rubriek’ werd verder ingedeeld in een gedetailleerd schema en bevat 9 subrubrieken, die de brede benadering van vredesonderzoek die het Vredesinstituut hanteert, weerspiegelen:

- 810. Theorie en Methode
- 820. Internationale Betrekkingen
- 830. Vrede en Economie
- 840. Samenleving en staat
- 850. Vrede- en conflictstudies
- 860. Vredescultuur
- 870. Defensie en Wapens
- 880. Regio's en landen
- 890. Verhalende literatuur

Aangekochte documentatie wordt ontsloten in het LIBIS-netwerk, volgens de gangbare standaarden. LIBIS-Net is een samenwerkingsverband van meer dan twintig instellingen die gebruik maken van dezelfde ALEPH 500 installatie voor de automatisering van hun bibliotheek. Naast de hogescholen lid van de Associatie KU Leuven kozen ook verschillende overheidsbibliotheken; kleine, wetenschappelijke bibliotheken en bibliotheken van groeperingen en instellingen uit het middenveld voor de overstap naar het netwerk. Met ongeveer 3.000.000 bibliografische beschrijvingen vormt LIBIS-Net het grootste bibliotheeknetwerk van België. Via de website van het Vredesinstituut is een zoekmachine ter beschikking om in de collectie van het Vredesinstituut of in de hele LIBIS-catalogus op zoek te gaan naar het gewenste boek of tijdschrift.

Externe onderzoekers of andere geïnteresseerden kunnen niet rechte reeks boeken of ander documentatiemateriaal ontlenden uit de bibliotheek van het Vredesinstituut. Ze moeten dat doen via InterBibliothecair Leenverkeer (IBL), waarbij ze het werk aanvragen via hun universiteits- of stadsbibliotheek, die op haar beurt het boek aanvraagt bij het Parlementair Informatiecentrum. Op de vernieuwde website wordt dit duidelijker en prominenter geafficheerd. In de periode 2010-2011 werden 59 aanvragen via IBL ingediend.

4. Evaluatierapport van de Wetenschappelijke Raad

Overeenkomstig het oprichtingsdecreet van het Vredesinstituut evalueert de Wetenschappelijke Raad de uitvoering van de onderzoeksoopdracht van het instituut, en wordt een evaluatieverslag opgenomen in het jaarverslag.

Het onderstaand evaluatieverslag werd op 23 maart 2012 unaniem goedgekeurd door de leden van de Wetenschappelijke Raad.

4.1 Voorwoord

De herschikking van de Wetenschappelijke Raad van het Vlaams Vredesinstituut werd in de loop van 2011 afgerond, waarna de Raad in oktober voor het eerst bijeenkwam onder een nieuw voorzitterschap. De Raad verwelkomde niet alleen enkele nieuwe gezichten, maar is bovendien erkentelijk voor het uitstekende werk van de afzwaaiende collega's en van de eerste voorzitter, Professor John Groom van de Universiteit van Kent, die met plezier als lid van de Raad aanblijft. De Wetenschappelijke Raad is voortaan als volgt samengesteld: Alyson J.K. Bailes, gastprofessor aan de Universiteit van IJsland (voorzitter); Prof. Dr. Sven Biscop, directeur van het Security & Global Governance Programme bij Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen; Prof. Dr. Mark Duffield, professor Ontwikkelingsbeleid aan de Universiteit van Bristol; Prof. Dr. Elise Féron, senior lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de Universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies; Prof. Dr. John Groom, emeritus professor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Kent; Prof. Dr. Elspeth Guild, professor Europees Migratierecht aan de Radboud Universiteit van Nijmegen en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE); Prof. Dr. Antoon Vandevelde, professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie en decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KU Leuven; Prof. Dr. Wolfgang Wagner, professor Internationale Veiligheid aan het Departement Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Uit deze samenstelling blijkt dat de Raad qua nationaliteit, onderzoeksspecialisatie en – niet onbelangrijk – verhouding mannen/vrouwen, een gemengde, evenwichtige groep is. Alle leden delen evenwel een duidelijke visie omtrent de rol van de Raad, die moet functioneren als een praktisch, actief en dynamisch orgaan. De leden van de Raad zijn zelf actief betrokken bij de werkterreinen van het Instituut, houden nauw contact met elkaar tussen de halfjaarlijkse vergaderingen in en zijn niet bang om te experimenteren met nieuwe methoden en kanalen voor intellectuele uitwisseling. De eigen evaluatieprocedures van de Raad zijn intussen goed ingeburgerd en dit rapport is, net als de vorige jaren, het resultaat van een collectief proces.

De Raad erkent dat het Vlaams Vredesinstituut na vijf jaar toetsen, doorlichten en bijsturen merkbaar volwassen is geworden. Zowel de algemene werking als de prestaties van de directeur van het Vredesinstituut werden onafhankelijk geëvalueerd, wat uitmondde in de herbenoeming van Tomas Baum als directeur en de herbevestiging van de rol van het Vlaams Vredesinstituut als een van de paraparlementaire instellingen van het Vlaams Parlement. We zien dit als een kans om voort te bouwen op de solide, duurzame grondslag die de voorbije jaren werd gelegd en om ten volle onze rol op te nemen ter ondersteuning van het Instituut, dat inhaakt op de lessen uit de evaluatie. De Raad is dan ook het orgaan bij uitstek om het Instituut te helpen een beter evenwicht te bereiken tussen zijn twee grote onderzoekspijlers en bij te staan in zijn hernieuwde streven naar een ruimere verspreiding, een bredere voorlichting en communicatie en een degelijke impactevaluatie.

Het Vlaams Vredesinstituut verkeert in tal van opzichten in een unieke positie en vervult een ietwat ongewone rol, zoals ook uit zijn beheerstructuur blijkt. De Wetenschappelijke Raad ziet het model dat het Instituut vertegenwoordigt, met in de eerste plaats een adviserende rol ten aanzien van het parlement, niettemin als een internationaal relevant model met dito uitstraling, nu een representatieve

democratie en een transparant veiligheidsbeheer meer dan ooit aan de orde zijn. Om een echte toegevoegde waarde te zijn, allereerst voor Vlaanderen maar ook als internationale partner en voorbeeld, moet het Instituut zijn activiteiten evenwel voortdurend in vraag stellen om de kwaliteit van zijn academische output te handhaven. Hoewel dit rapport specifiek inzoomt op de publicaties van het Instituut als toetssteen voor die kwaliteit, zijn ook de seminars en lezingen die het Instituut organiseert en de bijdragen van zijn onderzoekers aan andere evenementen hierbij van essentieel belang. Het is geruststellend te zien dat ook die activiteiten alsmaar meer terrein winnen.

De voorwaarden voor het handhaven en verder ontwikkelen van deze hoge kwaliteitsnormen zijn een onbetwistbare intellectuele onafhankelijkheid, gericht en nauwgezet onderzoek, passende aandacht voor vragen van het parlement, het politiek-sociale klimaat in Vlaanderen en de voortdurend veranderende internationale onderzoeksomgeving, een doordachte samenwerking en tot slot een deskundige verspreiding, voorlichting en communicatie. De Wetenschappelijke Raad zal de inspanningen van het Instituut in deze domeinen ook in de toekomst binnen de grenzen van zijn bevoegdheid opvolgen en ondersteunen.

In dit rapport worden hierna alle in 2011 verschenen publicaties van het Instituut doorgelicht. Het betreft een indrukwekkend onderzoeksvolume en een lijvig corpus voor één werkjaar, wat in de ogen van de Wetenschappelijke Raad de deskundigheid en het professionalisme dat het Instituut en zijn onderzoekers hebben bereikt alleen maar bevestigt. Een hele krachttoer, waarvoor de Wetenschappelijke Raad alle betrokkenen uitdrukkelijk wil bedanken en feliciteren.

4.2   *Rapporten*

4.2.1   *Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010*

Dit jaarverslag, bedoeld als ondersteuning bij de toezichtwerkzaamheden van het Vlaams Parlement en als voorlichtingsinstrument voor een breed publiek, is de afgelopen jaren uitgegroeid tot het vlaggenschiprapport van het Vlaams Vredesinstituut. De editie 2010 lijkt op het eerste gezicht beknopter, maar dat heeft alles te maken met de beslissing om de handel in *dual-use* producten in 2010 in een afzonderlijk rapport te belichten. Deze beslissing werd ingegeven door de sterk verschillende regelgevingskaders en kernthema's in beide domeinen (hoewel dit niet met zoveel woorden in de tekst wordt gezegd). Hoewel logisch, maakt deze nieuwe benadering het moeilijker voor lezers om een globaal overzicht te krijgen van alle 'wapenfeiten' in Vlaanderen. In de toekomst zou het Instituut kort de reden voor de afzonderlijke behandeling van deze twee domeinen kunnen toelichten. Helemaal ideaal is dan om ook een beknopte samenvatting van de conclusies en het URL-adres van het andere rapport toe te voegen.

Hoewel de opzet van het rapport 2010 beperkter is, blijft de opbouw ervan ongewijzigd ten opzichte van de vorige jaren en wordt de invoer, uitvoer en doorvoer van militair materieel in Vlaanderen uitgebreid belicht. Het rapport is rijkelijk geïllustreerd met tabellen en grafieken, met extra's in de bijlagen.

Het rapport legt enkele interessante afwijkende trends bloot, met onder meer een opmerkelijke daling van de wapeninvoer in 2010, na een periode van groei waarbij de aankoop van wapens werd gestimuleerd via overheidscontracten (voor defensie en politiediensten) en ontwikkelingen op de particuliere vuurwapenmarkt. De uitvoer van militair materieel, dat in Vlaanderen hoofdzakelijk bestaat uit onderdelen en technologieën voor inbouw in grotere systemen, nam daarentegen met meer dan 13 percent toe en sluit daarmee aan bij een algemene Europese trend. Het betrof voor het merendeel verkopen van gevestigde ondernemingen aan gevestigde Westerse partners; niet minder dan 10% van de totale uitvoerwaarde was echter bestemd voor het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Dit laatste is opmerkelijk gezien de beslissing van het Vlaams Parlement van februari 2011 om de uitvoer naar deze gebieden 'uiterst omzichtig' te behandelen. Sommige onderdelen waren daarnaast bestemd voor de Israëliëse industrie met het oog op wederuitvoer naar Westerse landen.

Een van de meer algemene beleidspunten die in het rapport worden aangehaald, betreft een gekend probleem: zo'n twee derden van de totale Vlaamse uitvoer is bestemd voor wapenproducenten in andere landen zodat Vlaanderen geen controle heeft over de uiteindelijke bestemming van de afgewerkte producten. Daarnaast worden ook de ingrijpende vergunningswijzigingen belicht die binnenkort worden doorgevoerd in het kader van de implementering van de EU-richtlijnen met betrekking tot defensiemarkten van 2009. Het rapport onderstreept wel het belang van het behoud van de parlementaire aansprakelijkheid en transparantie in het nieuwe systeem, maar bevat geen uitvoerige uitleg. Die uitleg verschaft het Vlaams Vredesinstituut wel in zijn advies aan het parlement (dat verder in dit evaluatierapport aan bod komt) aangaande het eigen wapenhandelrapport 2010 van de Vlaamse overheid. Dit document bevat evenwel alle informatie die beleidsmakers nodig hebben om veiligheidsproblemen en normatieve kwesties gericht aan te pakken.

Het rapport is overzichtelijk qua opbouw en opmaak, maar is hier en daar net iets te repetitief, onder meer in de samenvatting en toelichtingen en in de conclusies. Ondanks de technische complexiteit blijkt uit het taalgebruik dat de inhoud zorgvuldig werd bewerkt tot een heldere, consequente en correcte tekst. Het betreft zonder meer een staaltje van precies en geëngageerd wetenschappelijk onderzoek en is een van de voornaamste regelmatige bijdragen van het Vlaams Vredesinstituut op het gebied van onderzoek en voorlichting.

4.2.2 Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik 2010

De Vlaamse wapenhandel en handel in *dual-use* producten analyseren en daarover verslag uitbrengen, is altijd al een kernactiviteit van het Vlaams Vredesinstituut geweest. Tot vorig jaar publiceerde het Vlaams Vredesinstituut één onderzoeksrapport waarin beide domeinen werden behandeld. Zoals hoger al aangegeven, werden de Vlaamse wapenhandel en handel in *dual-use* producten in 2010 echter voor het eerst afzonderlijk belicht. Zo kan de handel in producten en technologie voor tweërlei gebruik gerichter worden uitgediept.

De handel in *dual-use* producten is van bijzonder belang voor de Vlaamse industrie. Vermits de bevoegdheden inzake de controle op de Belgische wapenhandel in 2003 van de federale regering werden overgedragen aan de gewesten, is het rapport zeer zeker relevant voor Vlaamse beleidsmakers. Het rapport schetst een betrouwbaar, uitvoerig en helder beeld van de Vlaamse handel in *dual-use* producten voor zowel het Vlaams Parlement als voor een ruimer publiek.

Het onderzoeksrapport is een overzichtelijke, leesbare en dus begrijpelijke compilatie van kerncijfers met betrekking tot de Vlaamse handel in *dual-use* producten. De toegankelijkheid van het rapport wordt voorts ondersteund door de invoeging van grafieken en tabellen. Het rapport maakt handig gebruik van eerdere edities om een vergelijking te maken met de vorige jaren en zo bepaalde trends op te sporen. De verdere uitbreiding van het rapport waarbij de Vlaamse handel wordt getoetst aan die in andere landen en/of algemene trends in Europa – iets waar het parallelrapport over de handel in militair materieel wel aan refereert – zou idealiter bijdragen tot een totaalschets van de Vlaamse handel. Alleen door middel van een vergelijking met andere lidstaten kunnen we nagaan of bepaalde trends in Vlaanderen symptomatisch zijn voor ruimere Europese trends, dan wel of ze eerder beperkt blijven tot de Vlaamse context.

Het onderzoeksrapport reikt de nodige achtergrondinformatie aan om de cijfers correct te begrijpen en te interpreteren. Zo bevat het rapport een definitie van producten voor tweërlei gebruik, evenals een kort overzicht van de relevante, voor het merendeel Europese regelgeving, waarbij de lidstaten en hun vergunningssystemen naar verschillende categorieën worden ingedeeld. In die context kan een indeling bij de categorie 'bevriende' landen voor problemen zorgen, vermits dit suggereert dat andere landen 'niet-bevriende' landen zouden zijn, wat duidelijk niet het geval is, tenminste niet voor die landen die als mogelijke bestemmingslanden voor de uitvoer van dergelijke producten worden gezien. De term 'bevriend' komt niet voor in Verordening (EC) 428/2009 en heeft derhalve niet het karakter van een *terminus technicus*. Het is aangeraden in volgende vertalingen (en indien nodig ook in de

originele teksten) een meer neutrale term te gebruiken om te verwijzen naar niet-EU landen met dit specifieke statuut.

Het rapport aarzelt om een oordeel te vellen of opmerkingen te formuleren over het Vlaamse beleid inzake *dual-use* producten. Hoewel in de inleiding sprake is van een analyse van de in 2010 uitgereikte en geweigerde vergunningen (p.8), blijft deze analyse beperkt tot een loutere beschrijving van cijfers en trends, waarbij de auteurs geen enkele beoordeling, laat staan enig normatief oordeel formuleren. Hoewel het verleidelijk kan zijn om het voorbeeld te volgen van andere instellingen die zich bezighouden met vredesonderzoek en om het controlebeleid op wapenhandel openlijk door te lichten en te bekritisieren, biedt de beschrijvende opzet van dit rapport het voordeel dat een onbetwiste feitelijke grondslag wordt gelegd, op basis waarvan iedereen zijn of haar conclusies kan trekken.

4.2.3 *Juridisch kader voor de controle op handel in dual-use producten in Vlaanderen*

De achtergrondnota beschrijft het systeem voor controle van de handel in *dual-use* producten. De 'bovenste laag' van dit controlesysteem omvat een aantal internationale regimes die lijsten van goederen opstellen die kunnen worden ingedeeld bij de categorie van *dual-use* producten. In de 'middelste laag' is de Europese Unie verantwoordelijk voor het bepalen van een reeks gemeenschappelijke voorschriften voor de controle op de uitvoer, de overbrenging, de tussenhandel en de doorvoer van *dual-use* producten voor de Europese eenheidsmarkt. Het opstellen van specifieke wetgeving voor de effectieve uitvoering van de Europese verordening wordt overgelaten aan de lidstaten. In België werd deze verantwoordelijkheid overgedragen aan de gewesten. Tot nu toe heeft Vlaanderen evenwel nog geen enkele uitvoerende wetgevende beslissing daaromtrent goedgekeurd, hoewel de regering en het parlement al aangaven daartoe bereid te zijn.

De nakende goedkeuring van uitvoeringsmaatregelen in Vlaanderen, evenals de huidige inspanningen van de Europese Commissie tot overleg met de stakeholders over de werking van het *dual-use* regime, onderstrepen de actuele relevantie van de achtergrondnota. De nota oppert dat een decreet van het Vlaams Parlement of een pakket van uitvoeringsregels kan worden aangewend als basis voor het uittekenen van het toekomstige regime, waarbij afwijkingen tussen de Europese verordening en de Belgische wet van 1962, die de handel in *dual-use* producten tot dusver regelde, worden weggewerkt. Het belangrijkste verschil is dat de Europese verordening een veel engere definitie bevat van de *catch-all* clause, die de mogelijkheid biedt tot ad-hocbeperkingen op goederen die niet zijn opgenomen in de lijst van *dual-use* producten. Een update van de wet van 1962 door goedkeuring van een Vlaams decreet lijkt dan ook aangewezen.

Hoewel het argument om werk te maken van een Vlaams decreet redelijk en gerechtvaardigd lijkt, houden de auteurs van de achtergrondnota zich op de vlakte omtrent de oorzaken en gevolgen van het niet uitvaardigen van dergelijke maatregelen. Dit is deels te wijten aan de aard van een Europese verordening die, in tegenstelling tot een richtlijn, niet altijd uitvoerende wetgeving vereist, maar vaak via administratieve procedures in het nationale recht kan worden omgezet. De voordelen van een Vlaams decreet in vergelijking met louter administratieve uitvoeringsmaatregelen zou dus systematischer kunnen worden omschreven, met toevoeging van relevante overwegingen omtrent democratische verantwoording en transparantie. In de laatste paragraaf van de achtergrondnota wordt verwezen naar de effectieve bestrijding van illegale handel in *dual-use* producten, maar het is niet meteen duidelijk in welke mate en op welke manier een Vlaams decreet daartoe kan bijdragen, gelet op het feit dat de *catch-all* clause van de Europese verordening veel beperkter is dan die in de Belgische wet van 1962.

4.2.4 *De Europese defensiemarkt: een kwestie van efficiëntie en verantwoordelijkheid*

Dit conferentierapport zoomt in op de recente ontwikkelingen in de wapenhandel en -productie in Europa en belicht de mogelijke tegenstellingen tussen een versterkte Europese defensiemarkt enerzijds, in het bijzonder in de huidige context van de economische crisis, en het streven van de EU om gewapende conflicten en terrorisme te voorkomen. Het merendeel van de teksten in dit rapport

werd opgesteld voor, en vond inspiratie in, de debatten die plaatsvonden in het kader van een conferentie die in november 2010 in Brussel in het Vlaams Parlement werd gehouden. De conferentie was een gezamenlijk initiatief van het Vlaams Vredesinstituut, de Dienst Controle Strategische Goederen van het departement Internationaal Vlaanderen, de Groupe de Recherche et d'Information sur la Paix (GRIP) en het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), gesteund door het Belgische voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie. Het resultaat is een overzichtelijk rapport waarin een uiterst relevant, doch te weinig onderzocht thema wordt aangesneden en enkele pertinente vragen worden gesteld. Het rapport draagt zonder twijfel bij tot een beter inzicht in de uitdagingen en hindernissen op de weg naar een Europese defensiemarkt.

Het rapport bevat bijdragen van een heterogene groep auteurs, elk met hun eigen achtergrond en specialisatie. Deze verscheidenheid is geenszins een beletsel voor een goede coherentie en draagt in belangrijke mate bij tot de volledigheid van dit werk en zijn toegevoegde waarde. Allerlei theoretische en empirische benaderingen en uiteenlopende standpunten worden in het rapport voorgesteld en aan elkaar getoetst, uitgaande van onderzoekers, beleidsmakers en stakeholders.

Het rapport is opgesplitst in drie grote delen. Het eerste deel getiteld 'De rationale voor een gemeenschappelijke defensiemarkt: politieke en economische aspecten' onderzoekt de trends in de productie van wapens in de Europese Unie en belicht de rol die de Europese Commissie of het Europese Defensieagentschap kunnen spelen in de vormgeving van een Europese defensiemarkt. Het eerste hoofdstuk haakt in op het uiterst interessante debat over de mogelijke samensmelting van de Europese defensie- en veiligheidsmarkt en analyseert de impact van de vervagende grenzen tussen militaire en civiele toepassingen, deels ingegeven door een technologische dynamiek. Het zet bovendien het toenemende onevenwicht in de verf tussen deze razendsnelle technologische evolutie enerzijds en de ontwikkeling van de wetgeving inzake het gebruik van dergelijke technologische producten anderzijds. Het tweede hoofdstuk onderzoekt of en hoe de Europese defensiemarkt vorm krijgt en benadrukt dat hier vooral nationale en regionale belangen spelen. De financiële problemen waarmee verscheidene lidstaten van de Europese Unie momenteel kampen, zouden de ontwikkeling van één samenhangende markt bovendien verhinderen. Het derde hoofdstuk gaat na welke taken en welke rol het Europese Defensieagentschap vervult en onderstreept de noodzaak voor de Europese defensiemarkt om zich aan te passen, verder te specialiseren, te herstructureren en de kosten te verlagen.

Het tweede deel van het rapport met als titel 'Wapenexportcontrole: Europees en nationaal beleid' spitst zich toe op het exportcontrolebeleid van de EU en gaat dieper in op de pogingen om het Europese beleid inzake de export van militair materieel te harmoniseren. Het besteedt bijzondere aandacht aan beleidsmaatregelen om wapenleveringen tegen te houden die gewapende conflicten mogelijk aan de gang houden en aanleiding kunnen geven tot schending van de mensenrechten. Hoofdstuk 4 beschrijft de recente inspanningen om het wapenexportbeleid van de lidstaten te harmoniseren, evenals de oproep voor de uitwerking van een meer ethisch buitenlands beleid. Gezien de lidstaten hiervoor mogelijk een stukje van hun soevereiniteit moeten opgeven en omdat beleidsmakers er geen prioriteit van maken, lijken deze doelstellingen niet meteen haalbaar. Opmerkelijk is dat de auteur ook de potentiële gevaren van een dergelijke harmonisatie erkent, waarbij de normen tot de kleinste gemene deler zouden vervallen. Hoofdstuk 5 haakt in op de spanningen tussen het voorkomen van onverantwoorde wapenleveringen en het verdedigen van de belangen van wapenbedrijven. Hoofdstuk 6 buigt zich tot slot over de rol die de EU in de toekomst kan en zal opnemen. In dit hoofdstuk wordt aangevoerd dat de EU, als waakhond voor een verantwoorde wapenbeheersing, een duidelijk gemeenschappelijk beleid moet voeren. De lidstaten lijken vooralsnog niet bereid hun eigen exportbeleid aan banden te laten leggen.

Het derde en laatste deel van het rapport getiteld 'De Europese richtlijn inzake intracommunautaire handel in defensiematerieel en de uitdaging die controle stelt' bevat een doorlichting van de richtlijn inzake intracommunautaire handel in defensiematerieel, die de handel in militair materieel binnen de EU wil liberaliseren. Hoofdstuk 7 beschrijft hoe de richtlijn tot stand kwam en licht de verwachte gevolgen daarvan toe, alsook de toetsing van de richtlijn aan het transparantiebeginsel. Hoofdstuk 8

evalueert tot slot de risico's van de richtlijn voor transparantie en exportcontrole en merkt, net als verscheidene andere auteurs in het rapport, op dat de beslissingen van de lidstaten tot nu toe veelal werden aangestuurd door nationale belangen. Het wijst er voorts op dat de export in de context van de aanslepende economische crisis aan belang wint, net als de noodzakelijke verkenning van nieuwe exportmarkten, waaronder de veiligheidsmarkt. De auteur uit bovendien haar bezorgdheid om het feit dat ter compensatie van de lagere barrières op intracommunautaire handel geen strengere regels in gebruik werden genomen om destabiliserende wapenleveringen aan niet-EU-landen te verhinderen.

Bij wijze van samenvatting en als toelichting bij de voornaamste conclusies van de verschillende auteurs wordt in de slotopmerkingen en in het nawoord dieper ingegaan op de huidige spanningen tussen de controle van wapenproliferatie en het belang voor de Europese wapenbedrijven om hun marktaandeel nog te vergroten. Samenvattend behandelt het rapport een bijzonder relevant thema, met een goede structuur en schrijfstijl. In verscheidene hoofdstukken worden nuttige aanbevelingen en constructieve inzichten aangereikt. Zoals Alyson Bailes in het nawoord al aangeeft, lijkt het onderzoek in dit domein vandaag achterop te hinken op zowel het beleid als de technologische dynamiek. Dit rapport is zonder twijfel een eerste belangrijke stap in het verkleinen van deze kloof.

De enige opmerking die we willen meegeven, is dat het zinvol was geweest om op het einde van het rapport een bibliografie in te voegen, evenals een lijst met relevante verdragen en rechtsdocumenten. Deze bibliografie en naslaglijst hadden de waarde en uitstraling van het rapport als referentiedocument zeer zeker kracht bijgezet.

4.2.5 *Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel*

Dit rapport tracht een antwoord te bieden op twee cruciale vragen: “Waar komt het geëxporteerde Vlaamse militaire materieel uiteindelijk terecht?” en “Waar wordt dit materieel voor gebruikt?”. Het rapport bestaat naast een voorwoord en conclusie uit 4 grote delen. Het eerste deel schetst de algemene context en beschrijft het politiek-juridische kader waarbinnen de Vlaamse vergunningsprocedures voor wapenuitvoer worden toegepast; het licht bovendien de meest recente Europese ontwikkelingen toe. Het tweede deel bevat een algemene analyse van het eindgebruik voor de vergunde wapenexport in Vlaanderen en overloopt de verschillende categorieën van militair materieel. Het derde deel schetst een behoorlijk uitvoerig beeld van de Vlaamse defensiegerelateerde industrie, terwijl het vierde en laatste deel een aantal concrete gevallen van eindgebruik analyseert, gaande van vliegtuigonderdelen tot elektronica.

Dit onderzoek komt tegemoet aan een reële behoefte: de uiteindelijke bestemming en het eindgebruik van dit materieel zijn immers vaak niet of onvoldoende gekend. De auteur stelt dat 93% van de wapenexport in 2010 bestemd was voor de buitenlandse industrie (vanwaar het mogelijk opnieuw wordt uitgevoerd) en slechts 6% voor een buitenlandse krijgsmacht. Bovendien worden de meeste Vlaamse exportvergunningen uitgereikt zonder rekening te houden met de eigenlijke eindgebruiker. Het rapport is bijzonder informatief en geeft blijk van een grondige kennis ter zake, steunend op een systematische gegevensverzameling. Het is overzichtelijk, met een duidelijke voorstelling van vraagstukken en thema's. Zo wordt in het rapport toegelicht waarom de controle op de handel in militair materieel niet alleen essentieel is met het oog op meer transparantie en verantwoording, maar ook om erop toe te zien dat dit materieel de veiligheid en stabiliteit wereldwijd niet ondermijnt.

Een van de troeven van dit rapport is dat het een compleet overzicht biedt dankzij de beschrijving van 15 concrete gevallen van eindgebruik die samen een volledig en representatief beeld schetsen van het eindgebruik van Vlaams militair materieel. Naast deze casestudy's is het rapport bovendien rijkelijk voorzien van andere voorbeelden, met handige tabellen en cijfers. Het bevat voorts een duidelijke, deskundige beschrijving van de defensiegerelateerde industrie in Vlaanderen. In die opzichten is het onderzoek exhaustief, verscheiden en goed gedocumenteerd en zal het ongetwijfeld een handig instrument zijn voor wie betrokken is bij, of belangstelling heeft voor defensiegerelateerde thema's in Vlaanderen.

Het rapport toont systematisch aan dat producten van Vlaamse makelij, ondanks hun beperkte omvang in vergelijking met het uitvoervolume van de grote wereldspelers, een duidelijke impact hebben in verscheidene conflictsituaties over de hele wereld, bijvoorbeeld bij operaties tegen zeepiraterij, in Afghanistan, of in Libië. Deze impact mogen we niet over het hoofd zien, vooral omdat Vlaanderen zich heeft verbonden tot een controlebeleid dat onder andere gericht is op de handhaving van de wereldvrede, zoals hoger al aangehaald. Het rapport stippelt bovendien toekomstige trends uit en vestigt de aandacht op de verontrustende gevolgen, vooral wat transparantie en verantwoording betreft, van de ICT-Richtlijn die de defensiemarkt binnen de Europese Unie wil liberaliseren.

Algemeen biedt dit rapport dus nuttige, verhelderende inzichten m.b.t. het gebrek aan informatie over de eindgebruikers van Vlaamse defensieproducten. Deze lacune wordt in eerste instantie geïllustreerd door het eindgebruik van de wapenexport vanuit Vlaanderen te documenteren enkel en alleen op basis van gegevens uit overheidsrapporten, een werkwijze die beperkte resultaten oplevert en waarschijnlijk hier en daar bepaalde aspecten maskeert en dus een vertekend beeld geeft. In tweede instantie toont de auteur aan hoe deze beperkingen kunnen worden ondervangen en wordt een vollediger beeld geschetst door te putten uit een hele resem andere gegevensbronnen.

Een (beperkte) vergelijkende analyse met andere EU-gebieden was wellicht nuttig geweest om de specifieke kenmerken van de Vlaamse wapenexport nauwkeuriger te beschrijven en om lessen te trekken uit de goede en minder goede praktijken in andere landen. Andere Europese gebieden kampen mogelijk met eenzelfde gebrek aan transparantie omtrent de eindgebruikers van hun wapenexport en hebben misschien maatregelen genomen met het oog op meer transparantie. Naast de toevoeging van enkele verwijzingen naar meer academische literatuur over dit onderwerp had de inlassing van een dergelijke comparatieve aanpak (in het bijzonder in de inleiding en in de conclusie) zeer zeker geholpen om Vlaanderen binnen een ruimer, internationaal perspectief te situeren en hadden we beter kunnen nagaan hoe uitzonderlijk of algemeen de situatie van Vlaanderen is.

Kortom, het rapport belicht een uiterst relevant en gevoelig onderwerp en is overzichtelijk, rijkelijk gedocumenteerd en geïllustreerd. De casestudy's bieden waardevolle inzichten en verduidelijken een thema waarnaar nog te weinig onderzoek werd verricht.

4.2.6 *Onderzoeksrapport: Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede*

Binnenkort herdenken we honderd jaar Eerste Wereldoorlog. Van 2014 tot 2018 staan er allerhande herdenkingsevenementen op stapel, die meteen een prelude vormen in de aanloop naar de periode 2039-2045. Dit onderzoeksrapport komt daarom erg gelegen, vooral omdat de Vlaamse Regering zich vast heeft voorgenomen erop toe te zien dat alle activiteiten normatief en historisch correct verlopen. Dit houdt een erkenning in van de verscheidenheid en ambiguïteit van een herdenking toegankelijk voor iedereen.

We kunnen in die zin zeker lessen trekken uit vroegere herinneringspraktijken, maar vandaag spelen eveneens andere, nieuwe factoren mee. Zo zijn er zo goed als geen levende getuigen meer van de Grote Oorlog, waardoor we het doel van de herdenkingsactiviteit enigszins moeten bijstellen. Bovendien zijn er zeer veel verschillende manieren van herdenken, niet alleen in Vlaanderen maar ook in België, Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië, om enkele landen langs het westelijke front te noemen, zonder evenwel de voormalige dominions en kolonies te vergeten. Tot slot wijzen we op de commercialisering van de oorlogsherinnering en de fysieke overblijfselen van de oorlog op het slagveld, in musea, monumenten, jarenlange tradities enzovoort.

De Vlaamse Regering neemt zich voor valkuilen te vermijden en op een normatieve, duurzame manier voort te bouwen op goede praktijken en zich in te schakelen in een vredesgezind herdenkingsproces. Om die reden ondernam het Vlaams Vredesinstituut een grootschalig onderzoek naar herdenkingspraktijken en hun effecten. Dit onderzoek is werkelijk van topniveau. De tekst laat een uitstekende beheersing van de literatuur vermoeden, zowel in het Nederlands, in het Engels als in het Frans. Dit staaltje van politiek-wetenschappelijk onderzoek is erudiet, tactvol, kortom een waardevolle

bijdrage tot conflictonderzoek, maar is eveneens begrijpelijk en toegankelijk voor professionals in de praktijk. De argumenten worden duidelijk uiteengezet en doorgelicht.

Het rapport komt, om voormelde redenen, precies op het juiste moment. Het schuwt geen moeilijke vragen en biedt afdoende antwoorden. Dit onderzoeksrapport is een uitstekend voorbeeld van een academisch werk met een resoluut praktische toepassing, zoals we van het Vlaams Vredesinstituut gewend zijn. Een van de troeven van het onderzoek is de uitgebreide bevraging bij stakeholders in Vlaanderen die actief betrokken zijn bij herdenking en herinnering. De bevraging was inhoudelijk en naar respondenten toe zeer breed en de antwoorden werden zorgvuldig geanalyseerd. Aan deze werkwijze is evenwel één belangrijk risico verbonden, waarop niet echt dieper wordt ingegaan. Aan de bevraging namen geen stakeholders uit andere landen langs het westelijke front deel; bovendien bestaat het gevaar dat buitenstaanders de Vlaamse overheid als ‘nationaliserend’ gaan zien, of vinden dat Vlaanderen ‘hun’ herdenking inpikt.

Hoewel de Vlaamse overheid enorme en lovenswaardige inspanningen levert om het ‘juist en goed te doen’ en om een vernieuwende vredesgedachte te bevorderen, kunnen andere belangrijke internationale spelers een nog grootsere en andere agenda nastreven.

Het rapport analyseert nauwgezet de opportuniteiten en valkuilen van de nakende herdenking, de nieuwe factoren die daarbij meespelen en de mogelijkheden om in het kader daarvan een echte vredescultuur uit te bouwen. Het bevat een analyse van de bestaande literatuur, behandelt nagenoeg alle thema’s op een manier die evengoed toegankelijk is voor praktijkprofessionals, licht de standpunten van verschillende stakeholders in Vlaanderen door en schuwt geen heikele thema’s. Kortom, deze moeilijke opdracht werd uitstekend volbracht en de tekst kan over Vlaamse grenzen heen zeer zeker zijn nut bewijzen.

4.3 Boeken

4.3.1 *Vuurwapens: handel, bezit en gebruik*

Dit boek betracht een evenwichtige en onpartijdige analyse van de verschillende aspecten van vuurwapens in de (Belgische) samenleving te geven. Volgens de auteurs is dergelijk onderzoek om ten minste twee redenen gerechtvaardigd. Ten eerste werd de Belgische vuurwapenwet in 2006 en daarna in 2008 voor het eerst sinds 1933 aangepast. Dit vroeg om een grondige doorlichting van de nieuwe wet en van zijn maatschappelijke draagvlak. Ten tweede lijkt het publieke debat na dodelijke incidenten met vuurwapens telkens hetzelfde stramien te volgen, waarbij telkens dezelfde argumenten over en weer vliegen, die bovendien vaak steunen op onbetrouwbare feiten. Deze studie wil een nieuwe insteek zijn voor dit debat (op het ogenblik van deze evaluatie had zich net een dergelijk incident voorgedaan in Luik).

Het onderzoek is in verschillende opzichten lovenswaardig. Allereerst is het rapport uitstekend geschreven. Wanneer meerdere auteurs samen een tekst schrijven, is het niet altijd gemakkelijk om de individuele werkwijzen en stijlen naadloos in elkaar te laten overvloeien. In dit rapport is evenwel geen enkel spoor terug te vinden van eventuele spanningen tussen beide auteurs. Hoewel het een wetenschappelijk rapport betreft, blijft de tekst verrassend begrijpelijk en toegankelijk zodat deze kan dienen voor een ruim publiek, ook voor geïnteresseerde niet-deskundigen.

Ten tweede is de structuur van het boek bijzonder overzichtelijk. De kernaspecten van het overkoepelende thema ‘vuurwapens in de Belgische samenleving’ worden in individuele hoofdstukken behandeld: een kroniek van de nieuwe vuurwapenwet (hoofdstuk 2), krachtlijnen van het Belgische controleregime en zijn internationale context (hoofdstuk 3), wapenbezit in België (hoofdstuk 4), een overzicht van de Belgische vuurwapenindustrie, uitvoer en economisch belang (hoofdstuk 5), een overzicht van individuele activiteiten met vuurwapens, zoals jagen, sportschieten en wapens verzamelen (hoofdstuk 6), mortaliteit door vuurwapens (hoofdstuk 7) en het bezit van illegale

vuurwapens (hoofdstuk 8). Deze structuur wordt in het eerste hoofdstuk uitgezet. Hoofdstuk 9 besluit met een samenvatting van de verschillende hoofdstukken en hun voornaamste bevindingen. Hoewel het rapport de ambitie heeft het volledige vuurwapendomein te bestrijken, kunnen de hoofdstukken dankzij de duidelijke tekstopbouw afzonderlijk worden gelezen volgens de interesse van de lezer (bijv. interesse voor de economische aspecten of het rechtssstelsel).

Ten derde is het onderzoek een staaltje van wetenschappelijk vakmanschap: een glasheldere methodologie, kritisch ten aanzien van de beschikbare informatie en documentatie en geen overhaaste conclusies.

Eén minpuntje dat enigszins afdoet aan de wetenschappelijke opzet van het onderzoek: hoofdstuk 4 gaat dieper in op schattingen van het aantal vuurwapens in particulier bezit in België. De discussie steunt grotendeels op de resultaten van de 'International Crime Victims Survey'. Deze gegevens worden gebruikt om de situatie in België te vergelijken met die in andere Europese landen en om trends in wapenbezit in kaart te brengen. Gezien er geen betrouwbare officiële cijfers voorhanden zijn en het bijzonder moeilijk is om het aantal illegale vuurwapens in particulier bezit te schatten, lijkt het gebruik van deze gegevens gerechtvaardigd en nuttig. De vergelijking van gegevens uit de 'International Crime Victims Survey' met gegevens uit de vuurwapenpeiling die in 2010 in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut werd uitgevoerd, is minder eenduidig. Hoewel zo'n vergelijking op het eerste gezicht zinvol lijkt vermits de vraagstelling identiek is, blijft het problematisch dat beide peilingen gebruik maken van verschillende steekproeven, waarvan de representativiteit onmogelijk kan worden beoordeeld. Het was wenselijk geweest om de potentiële beperkingen van een vergelijking in dit geval op dezelfde manier aan te geven als bij het interpreteren van gegevens. Een dergelijke discussie is quasi onvermijdelijk vermits deze vergelijking de basis vormt voor een van de belangrijkste bevindingen, namelijk dat het aantal vuurwapens in particulier bezit drastisch is gedaald. Hoewel er aannemelijke redenen zijn voor zo'n daling (met het nieuwe juridische kader voorop), hadden de auteurs in dit deel dezelfde voorzichtigheid aan de dag moeten leggen, zoals ook voor andere aspecten van het onderzoek het geval was.

Een vierde en laatste troef is dat het onderzoek bijzonder interessante resultaten oplevert. Uit de representatieve peiling blijkt dat het maatschappelijke draagvlak voor de beginselen van de nieuwe Belgische vuurwapenwet zeer groot is en dat er momenteel grote verschillen bestaan tussen de drie gemeenschappen onderling.

Alles wel beschouwd zijn de onderzoekers duidelijk in hun ambitieuze opzet geslaagd en bieden ze een waardevolle insteek voor het debat rond een bijzonder relevant thema voor de Belgische samenleving: het bezit, de productie, de handel en het gebruik van vuurwapens. Het rapport bevat niet alleen nieuwe gegevens (in de vorm van een representatieve peiling), maar neemt ook eerdere informatie en argumenten kritisch onder de loep. Het rapport bevat bovendien een onpartijdige evaluatie van de nieuwe Belgische vuurwapenwet.

4.3.2 *Jongeren en geweld*

Dit boek werd samengesteld in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut en bundelt de voornaamste bevindingen uit de literatuur over jongerengeweld. Het boek analyseert de beschikbare empirische gegevens voor Vlaanderen en België over dit onderwerp en bundelt de resultaten van nieuw empirisch onderzoek naar de beleving van geweld bij jongeren.

Het boek stelt de algemene opvatting in vraag dat jongeren vandaag vaker dan vroeger hun toevlucht nemen tot geweld en dat daders op steeds jongere leeftijd geweldfeiten plegen. Daarnaast wordt ook gepeild naar hoe jongeren geweld in hun eigen leefwereld beleven.

De eerste drie hoofdstukken van het boek beschrijven een theoretisch kader m.b.t. jongeren en geweld, definiëren sleutelbegrippen en belichten de voornaamste oorzakelijke verbanden en verklarende mechanismen. Van meet af aan wordt duidelijk gesteld dat jongeren zowel dader als slachtoffer van geweld kunnen zijn. Kennelijk maken heel wat adolescenten, vooral jongens, rond de leeftijd van 16-

17 jaar een ondersocialiseringsfase door. Sommige van hen plegen geweldfeiten of raken verwickeld in kleine of grote criminaliteit. Voor de meesten is deze fase echter van voorbijgaande aard. Volgens de onderzoekers hoeft zo'n rebellerende fase niet meteen verontrustend te zijn.

Het vierde hoofdstuk schetst een overzicht van de empirische gegevens over jongerengeweld. Dat jeugdcriminaliteit de voorbije jaren zou zijn toegenomen, is niet bewezen (hoewel veel jongeren al over geweld in hun omgeving hebben gehoord of het zelf hebben meegemaakt). De onderzoekers leggen sterk de nadruk op de hiaten in de gegevens. Dit maakt het moeilijk om algemene trends te onderscheiden en de niet of onvoldoende gestandaardiseerde gegevens maken een internationale vergelijking quasi onmogelijk. Bovendien is het niet ondenkbaar dat de meeste gewelddaden niet bij de politie worden aangegeven.

In het vijfde hoofdstuk ontwikkelen de onderzoekers hun eigen kwantitatieve analyse van de relatie tussen jongeren en geweld, waarbij ze gebruik maken van de resultaten van een peiling uitgevoerd door JOP, het Jongerenonderzoeksplatform. De kwaliteit van de relatie met hun moeder lijkt hier cruciaal te zijn, meer nog dan de algemene controle van de ouders over hun kinderen. Schoolgerelateerde variabelen zijn volgens de beschikbare gegevens niet echt van tel, maar misschien worden hier gewoonweg niet de meest relevante variabelen toegepast? Aan peegerelateerde variabelen wordt daarentegen wel een erg belangrijke rol toegedicht. Slechts een klein percentage jongeren, meestal jongens, zijn geneigd geweld te plegen. Daders zijn, vaker dan niet-daders, zelf het slachtoffer van geweld.

Hoofdstuk 6 licht de resultaten toe van 'focusgroepen', waarbij jongeren over geweld spreken en naar elkaar luisteren. Wat het meeste opvalt, zijn de uiteenlopende meningen van jongeren over wat geweld nu precies inhoudt. De meeste jongens denken daarbij in de eerste plaats aan lichamelijk geweld. Meisjes associëren dit eerder met psychisch en verbaal geweld, waarbij dat laatste vaak leidt tot andere vormen van geweld. Sommige zien structureel geweld zelfs als een reden (of voorwendsel?) voor fysiek geweld. Andere thema's die aan bod komen: gewelddadige bedoelingen, een onevenwichtige machtsrelatie, geweld tegen personen en voorwerpen... De meeste jongeren hanteren een klassiek moraalstelsel. Ze verwerpen het gebruik van geweld, behalve om zichzelf of hun naasten te verdedigen. Sommige jongeren erkennen dat geweld, en dan vooral vandalisme, een 'kick' kan geven. De oplossingen die jongeren zien om geweld tegen te gaan, lopen min of meer parallel met wat we terugvinden in de wetenschappelijke literatuur: meer politie op straat, maar ook het aanpakken van de onderliggende factoren die gewelddadig gedrag in de hand werken, meer bepaald armoede en sociale uitsluiting.

Dit boek reikt geen revolutionaire nieuwe inzichten of oplossingen aan voor het geweld in onze samenleving. Het zoomt ook bewust niet specifiek in op geweld gepleegd door daders van Noord-Afrikaanse origine. Het gebruikt de wetenschap als instrument om populaire vooroordelen te ontcrachten en combineert een analyse van de literatuur en beschikbare gegevens handig met empirisch onderzoek en focusgroepen om meer diepgang en autoriteit te verwerven. Het resultaat is een betrouwbaar naslagwerk dat niet alleen een theoretisch kader uittekent, maar daarnaast ook peilt naar de plaats van geweld in het leven en in de beleving van jongeren.

4.4 Adviezen

4.4.1 Advies bij het ontwerp van decreet betreffende wapenhandel

Dit ongewoon lange en uitvoerige advies biedt een antwoord op een vraag die door het Vlaams Parlement aan het Vredesinstituut werd voorgelegd en kadert binnen het overleg tussen de Vlaamse Regering en het Vlaams Vredesinstituut over de uitwerking van het allereerste Vlaamse wapenhandeldecreet. Deze institutionele wisselwerking is op zichzelf een mooi voorbeeld van hoe beleidsvorming en wetgeving verrijkt en aangevuld kunnen worden door overleg met onafhankelijke academische onderzoekers en waarnemers, die op hun beurt uitgaan van informatie over wapentransacties verstrekt door de uitvoerende instanties.

Het advies bevat een indrukwekkend arsenaal van algemene en zeer gerichte opmerkingen op het voorontwerp van decreet, ingegeven door vier algemene aandachtspunten: consistentie met allerhande toepasselijke en wettelijk bindende EU-instrumenten, coherentie en uitvoerbaarheid binnen het Belgische federale kader, helderheid en praktische bruikbaarheid en tot slot effectieve politieke controle en democratisch toezicht op wapengerelateerde transacties. De specifieke punten waarvoor een aanpassing in het ontwerp wordt voorgesteld, bestrijken grotendeels dezelfde domeinen, met onder meer de vraag om een duidelijke afbakening tussen de behandeling van civiele vuurwapens en militair materieel, een meer nauwkeurige beschrijving van de soorten goederen/transacties waarvoor de nieuwe geliberaliseerde ‘algemene vergunningen’ voor export kunnen worden toegepast, een uitbreiding van de rapportageplicht voor ondernemingen (om de bezorgdheid omtrent eindgebruik te ondervangen) en een uitgebreidere/gerichte rapportage van de uitvoerende instanties aan het parlement. Het advies belicht een aantal gevallen waar een duidelijkere verdeling van bevoegdheden en een meer nauwkeurige beschrijving van procedures in het uitvoerende domein broodnodig zijn.

Dit advies geeft blijk van een indrukwekkende, actuele technische expertise. Het behandelt niet alleen voor de hand liggende kwesties, maar ook minder evidente vraagstukken en biedt deskundig advies omtrent mogelijke oplossingen. Ondanks normatieve bezwaren streeft het advies een zeker evenwicht na: het probeert niet teveel in te haken op de eigen politieke beoordeling van de wetgever noch afbreuk te doen aan de bevoegdheidsdeling binnen het federale Belgische systeem, een punt dat nogal gevoelig ligt. Hoewel het advies voor echt technische problemen gerichte oplossingen aanreikt, stelt het voor meer omvangrijke kwesties doorgaans alternatieven voor die de instanties en het parlement in aanmerking kunnen nemen. In het advies wordt voorts opgemerkt dat duidelijke, welomlijnde procedures tevens in het belang zijn van de defensie-industrie (de nota pleit voor een ‘zuiverdere’ toepassing van de *catch-all* clause).

Qua presentatie en argumentatie oogt de nota bijzonder overzichtelijk. De basis voor de oordelen, inzichten en suggesties in het advies wordt haarfijn ontleed en de nota biedt een transparante opsomming en samenvatting van alle kernpunten.

De tekst is behoorlijk technisch en is dus geen hapklare literatuur, maar het Engelse taalgebruik is correct en helder. Een extra revisie was wenselijk geweest om kleine taal- en spellingfoutjes uit te schakelen.

4.4.2 *Advies over het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering aan het Vlaams Parlement over de toepassing van de wet van 5 augustus 1991 betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik of voor ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie*

Deze adviesnota is een jaarlijkse vaste waarde. Ieder jaar bezorgt het Vlaams Vredesinstituut zijn opmerkingen aan het parlement over het verslag van de Vlaamse Regering met betrekking tot de invoer, uitvoer en doorvoer van wapens tijdens het voorgaande jaar. Vermits het Vlaams Vredesinstituut een eigen rapport over hetzelfde onderwerp opmaakt op basis van gegevens die druppelsgewijs door de instanties worden vrijgegeven, kan dit advies op zich vrij bondig zijn, waarbij opmerkingen uit het langere rapport van het Vredesinstituut zelf worden overgenomen en in de verf gezet.

In deze uitgave haakt het Vredesinstituut in op een mix van steeds terugkerende en meer actuele thema's. Zo'n terugkerend thema is bijvoorbeeld het erg hoge aandeel van de Vlaamse wapenexport dat bestemd is voor de buitenlandse wapenindustrie, wat de vraag doet rijzen naar wie uiteindelijk beslist (en hoe) over de bestemming van het afgewerkte product. Een ander recurrent thema is de stelselmatige afname van het aantal vergunningen dat wordt uitgereikt voor het doorvoeren van wapenleveringen via Vlaanderen. Het actuele thema *par excellence* betreft de wapenleveringen vanuit Europa en Vlaanderen aan de Maghreblanden en het Midden-Oosten, die aan een flinke opmars bezig waren toen de Vlaamse Regering in februari 2011 besliste om de uitreiking van vergunningen *on hold* te zetten voor de landen van de ‘Arabische Lente’, wat uiteraard vragen doet rijzen naar de manier waarop die opschorting werd doorgevoerd.

Ook in deze nota besteedt het Vlaams Vredesinstituut naar goede gewoonte aandacht aan verantwoording en transparantie en wordt het parlement aangespoord om officiële cijfers bijeen te krijgen omtrent de effectieve bewegingen van wapengerelateerde producten in en uit Vlaanderen en over de uitgereikte vergunningen. Het advies benadrukt het belang van actuele, uitgebreide officiële rapportageprocedures nu de nieuwe vergunningsregelingen opgelegd door de Europese defensiemarktrichtlijnen in werking treden.

De nota geeft blijk van een trefzekere, brede en grondige expertise met betrekking tot de wapenhandel in Vlaanderen, de EU en daarbuiten, evenals een stipte opvolging van nieuwe ontwikkelingen en een streven naar maximale beheersing, consistentie en transparantie in dit domein. Dat heel wat thema's uit eerdere nota's van het Vlaams Vredesinstituut hier opnieuw aan bod komen, heeft veelal te maken met het feit dat deze vragen nog steeds niet op afdoende wijze werden beantwoord en/of nieuw bewijsmateriaal kan worden aangevoerd. De tekst is helder en goed opgebouwd en formuleert gerichte aanbevelingen. De nota vertoont geen taalkundige of redactionele problemen.

4.4.3 *Advies bij het voorstel van decreet van de heren Bart Caron en Filip Watteeuw en mevrouw Mieke Vogels houdende de overdracht, in-, uit- en doorvoer, transit en tussenhandel van vuurwapens voor civiel gebruik, defensiegerelateerde producten en ander voor militair gebruik of ordehandhaving dienstig materieel en daaraan verbonden technologie*

Terwijl de Vlaamse Regering werkt aan een eigen ontwerp van decreet (waarop het Vlaams Vredesinstituut ook opmerkingen formuleerde) dat de uitoefening moet regelen van de aan Vlaanderen toegekende bevoegdheden inzake de uitvoer, invoer en doorvoer van wapens, diende een groep van Vlaamse volksvertegenwoordigers een ander voorstel in, waarbij het Vredesinstituut door het Vlaams Parlement werd aangezocht om daarover een advies te formuleren. De lijvige nota beoordeelt het voorstel van de Vlaamse volksvertegenwoordigers op zijn eigen waarde en stelt vast dat het in tal van opzichten prijzenswaardig is, voornamelijk omdat het de praktijk in Vlaanderen op één lijn brengt met de meest recente Europese verplichtingen, gedetailleerde begeleidende en administratieve procedures bevat en oproept tot overleg over mogelijke grijze zones naar aanleiding van de bevoegdheidsverdeling in België. Het Vredesinstituut merkt evenwel op dat de structuur van de tekst niet helemaal duidelijk is en vestigt de aandacht op enkele globale problemen, zoals verwijzingen her en der in de tekst die de indruk wekken dat ook *dual-use* producten zijn inbegrepen, die nochtans binnen een ander regelgevingskader moeten worden beschouwd.

Andere technische opmerkingen worden voor ieder artikel afzonderlijk geformuleerd, maar worden bij het begin en op het einde van de nota samengevat. Het betreft een aantal punten die het Vredesinstituut ook al aanhaalde bij de beoordeling van het ontwerp en de rapporten van de Vlaamse Regering, onder meer de nood aan een duidelijkere definitie van vuurwapens voor civiel gebruik en het onderscheid tussen dergelijke vuurwapens en militair materieel, evenals een 'zuiverdere' toepassing van de *catch-all* clause. Vermits het voorstel van decreet bijzonder strikt is en nog strengere bepalingen oplegt dan de huidige EU-norm met betrekking tot het behoud van de controle op wederuitvoer en eindgebruik op nationaal niveau, biedt het Vredesinstituut meer gedetailleerde opmerkingen en waarschuwingen dan tot nu toe het geval was over de manier waarop dergelijke doelen het beste in de praktijk kunnen worden aangepakt. Zo waarschuwt het Vredesinstituut voor een overbelasting van de betrokken toezichthoudende organen en tegen het tersluiks opnieuw invoeren van afzonderlijke vergunningen voor intra-communautaire transacties. Het Vredesinstituut raadt aan de aandacht toe te spitsen op gevoelige producten en onderdelen en om de controleprocedures aan te passen aan de verschillende soorten exportvergunningen. Tegelijk beveelt het aan om de meest soepele ('algemene') vorm van vergunning die momenteel van toepassing is op intra-communautaire export te beperken tot een welbepaalde groep van minder gevoelige goederen.

Het betreft een nauwkeurig en grondig advies waarin een bijzonder complex thema uitvoerig en op een inzichtelijke manier wordt belicht en goed onderbouwde aanbevelingen worden geformuleerd. De tekst geeft blijk van een deskundige technische expertise en een streven naar objectiviteit en evenwicht.

5. Het instituut

5.1 Situering

Het decreet: de handleiding voor het Vlaams Vredesinstituut

Het Vlaams Parlement legde in het oprichtingsdecreet (7 mei 2004) van het Vlaams Vredesinstituut vier opdrachten vast voor de nieuwe paraparlementaire instelling: fundamenteel en actueel vredesonderzoek verrichten, informatiebronnen verzamelen en ontsluiten, voorlichten en het parlement en de regering adviseren.

Vredesonderzoek, zowel fundamenteel wetenschappelijk onderzoek als onderzoek dat inspeelt op de actualiteit, is een eerste belangrijke opdracht van het Vredesinstituut. Het uitgevoerde onderzoek moet bijdragen tot het bevorderen van vreedzame en rechtvaardige oplossingen van conflicten en tot het vestigen van de voorwaarden voor een duurzame vrede.

Het Vredesinstituut heeft ook de taak het Vlaams Parlement, het middenveld én het brede publiek te informeren over vrede en geweldpreventie en over de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Bovendien dient het ook fora te creëren waar experts, beleidsmakers en middenveld elkaar ontmoeten rond vredesvraagstukken

Tot slot formuleert het Vredesinstituut op vraag van het Vlaams Parlement en op eigen initiatief algemene of specifieke adviezen. In het decreet wordt zijn adviesfunctie aan het Vlaams Parlement met betrekking tot het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over wapenhandel expliciet vermeld, maar het parlement kan ook in andere gevallen een beroep doen op de deskundigheid van het Vredesinstituut. Het Vredesinstituut zelf kan ten allen tijde op basis van zijn onderzoek adviezen formuleren.

De vierledige opdracht van het Vredesinstituut richt zich op een breed doelpubliek. Als paraparlementaire instelling staat het instituut in eerste instantie ten dienste van het Vlaams Parlement; het ondersteunt het parlement bij zijn kerntaken. Onder andere bij het opstellen van decreten en het doeltreffend opvolgen en controleren van de uitvoerende macht met betrekking tot de in 2003 overgehevelde bevoegdheden inzake de in-, uit- en doorvoer van wapens ondersteunt het Vredesinstituut het Vlaams Parlement.

Het Vredesinstituut richt zich ook tot het middenveld en het brede publiek. Onder meer via de Raad van Bestuur heeft het Vredesinstituut een vinger aan de pols van het brede maatschappelijke middenveld in Vlaanderen: werkgevers, werknemers, academici, vredesbewegingen en politieke partijen.

De opdrachtverklaring

De Raad van Bestuur vertaalde de missie van het Vredesinstituut in een opdrachtverklaring die duidelijk vanuit de Vlaamse context vertrekt, maar ook buiten de regionale grenzen treedt. Het instituut hanteert gevestigde methodes van vredesonderzoek, maar verkent ook nieuwe invalshoeken. De tekst legt de nadruk op het betrekken van het middenveld en het brede publiek bij de activiteiten van het Vredesinstituut. De opdrachtverklaring is een bondige maar rijke en evenwichtige tekst, die als leidraad kan dienen voor de uitbouw van het Vredesinstituut:

“Het Vlaams Instituut voor Vrede en Geweldpreventie is een door het Vlaams Parlement opgericht onafhankelijk instituut dat opkomt voor een vredescultuur in Vlaanderen en dat meebouwt aan de vrede in Europa en de wereld.

Het Vlaams Vredesinstituut past in een lange traditie van vredesopbouw op het vlak van vredeseconomie, sociale defensie, wapenbeheersing, controle op de internationale wapenhandel, respect voor de rechten van de mens en vormen van vreedzame conflicthantering.

Het Vlaams Vredesinstituut verricht en bevordert vredesonderzoek en stelt publicaties, adviezen en informatie ter beschikking van het publiek en de overheid.

Het Vlaams Vredesinstituut is bereid om actief en concreet aan vredesinitiatieven deel te nemen in samenspraak met het middenveld en de overheid.

Bij de ontwikkeling van een Vlaamse vredescultuur heeft het Vlaams Vredesinstituut zowel aandacht voor vredeseconomie en voor vredesopvoeding, als voor nieuwe aspecten van vredesopbouw waaronder een ethische, gendergevoelige of ecologische benadering.

Het Vlaams Vredesinstituut wil een open huis zijn waar iedereen welkom is.”.

5.2 De Raad van Bestuur

Samenstelling

De Raad van Bestuur van het Vredesinstituut bestaat uit 19 stemgerechtigde leden uit uiteenlopende hoeken van het Vlaamse middenveld. De leden hebben een mandaat van vijf jaar en worden benoemd door het Vlaams Parlement. Om een onafhankelijk instituut met een groot draagvlak en de nodige deskundigheid te verzekeren, wordt in het decreet een evenwichtige vertegenwoordiging bepaald: zes in eigen naam zetelende leden voorgedragen door de fracties in het Vlaams Parlement, drie leden op voordracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad, drie leden op voordracht van een vrijwillig samenwerkingsverband van Nederlandstalige vredesorganisaties en vier leden op voordracht van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen. De aldus samengestelde Raad van Bestuur coöpteert nog drie leden. Bij de samenstelling van de Raad van Bestuur wordt het principe van evenwichtige vertegenwoordiging tussen mannen en vrouwen in advies- en bestuursorganen toegepast op de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut.

Op 17 januari 2011, de eerste vergadering in 2011, bestond de Raad van Bestuur uit volgende leden:

Voor de politieke fracties:

de heer Freddy Sarens
mevrouw Monica Van Kerrebroeck
de heer Jan Clement
de heer Axel Delvoie
de heer Raf Burm
mevrouw Anna Maria Charlier

Voor de VLIR:

de heer Jacobus Delwaide
de heer Philippe Nauwelaerts (Ondervoorzitter)
mevrouw Anne Walraet

Voor de vredesbewegingen:

de heer Walter Baeten
de heer Philippe Haeyaert
mevrouw Inez Louwagie

Voor de SERV:

de heer Jean Boulogne
mevrouw Els Dirix

de heer Guy Putman
de heer Jan Renders

Gecoöpteerd:
mevrouw Nelly Maes (voorzitter)
mevrouw Brigitte Herremans
mevrouw Olivia Rutazibwa

In 2011 namen de dames Inez Louwagie en Anne Walraet, en de heer Jan Renders ontslag uit de Raad van Bestuur. Mevrouw Gita Deneckere en de heren Patrick Develtere en Hans Lammerant werden verwelkomd als nieuw lid.

Vergaderingen

De vergaderingen van de Raad van Bestuur van het Vlaams Vredesinstituut vonden in 2011 plaats op 17 januari, 28 februari, 4 april, 16 mei, 31 mei, 27 juni, 12 september, 24 oktober en 5 december.

Dagelijks Bestuur

De beslissingen van de Raad van Bestuur worden in de praktijk opgevolgd door het Dagelijks Bestuur, dat bestaat uit de voorzitter, ondervoorzitter en directeur van het Vredesinstituut. De leden van het Dagelijks Bestuur houden nauw contact over de voorbereiding van de bestuursvergadering, de werking en het personeelsbeleid van het instituut.

5.3 De Wetenschappelijke Raad

Gezien wetenschappelijk werk een basispijler in de werking van het Vredesinstituut is, werd in het decreet een Wetenschappelijke Raad voorzien die de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat inhoudelijk bij de onderzoeksactiviteiten ondersteunt. Als internationaal samengesteld adviesorgaan evalueert de Wetenschappelijke Raad de kwaliteit van de onderzoeksopdracht van het Vredesinstituut, geeft hij de Raad van Bestuur en het Wetenschappelijk Secretariaat advies over belangrijke trends in het onderzoek inzake vrede en veiligheid en kan hij, gezien zijn deskundigheid, geraadpleegd worden voor het lopende onderzoek.

De Wetenschappelijke Raad is samengesteld uit de voorzitter van de Raad van Bestuur, acht binnen- en buitenlandse specialisten afkomstig uit academische middens en niet-gouvernementele organisaties en de directeur van het Vredesinstituut. De Raad van Bestuur benoemt de leden van de Wetenschappelijke Raad voor vijf jaar. De Wetenschappelijke Raad vergadert in regel twee keer per jaar. In 2011 vergaderde de Raad op 11 maart en op 21 oktober.

In 2011 bestond de Wetenschappelijke Raad uit volgende leden:

Alyson J.K. Bailes – Gastprofessor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Reykjavik.

Prof. Dr. John Groom – Emeritus Professor Internationale Betrekkingen aan de Universiteit van Kent.

Prof. Dr. Sven Biscop – Directeur van het Security & Global Governance Programme bij Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen – en coördinator van de Hogere Studies Defensie en Veiligheid.

Prof. Dr. Mark Duffield – Professor ‘Development Politics’ aan de Universiteit van Bristol.

Prof. Dr. Elise Féron – Senior Lecturer in Internationale Conflictanalyse aan de Universiteit van Kent en de Brussels School of International Studies

Prof. Dr. Wolfgang Wagner – Senior Lecturer aan het Departement Politieke Wetenschappen van de Vrije Universiteit Amsterdam (VU).

Prof. Dr. Elspeth Guild - Professor Europese Migratierecht aan de Universiteit van Nijmegen, en gastprofessor aan de London School of Economics and Political Science (LSE).

Prof. Dr. Antoon Vandevelde - Professor bij het Centrum voor Ethiek, Sociale en Politieke Filosofie en Decaan van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte van de KU Leuven.

Op 11 maart 2011 werd mevrouw Alyson J.K. Bailes door de leden van de Wetenschappelijke Raad unaniem aangeduid als voorzitter van de Raad. Zij verving Prof. John Groom, die van 2006 tot 2011 voorzitter was.

5.4   *Het Wetenschappelijk Secretariaat*

Het Wetenschappelijke Secretariaat is het operationele centrum van het Vredesinstituut. In de kantoren in het Huis van Vlaamse Volksvertegenwoordigers zijn de onderzoekers aan het werk, wordt het documentatiecentrum uitgewerkt en adviezen voorbereid.

In 2011 bestond het Secretariaat uit volgende leden:

Directeur

Tomas Baum

Onderzoekers

Sara Depauw

Nils Duquet

Maarten Van Alstein

Marjolein Muys

Communicatieverantwoordelijke

Wies De Graeve

Office Manager

Margarida Ferro

Het Vredesinstituut biedt stageplaatsen aan om studenten uit binnen- en buitenland de kans te geven kennis te maken met een professionele omgeving, het parlementaire huis en het academisch werk van het instituut. Onder begeleiding van de medewerkers van het Vredesinstituut waren Liva Kuipers, Thijs Baum en Marc Soubry in 2011 als stagiair aan de slag bij het Vredesinstituut. Alyson J.K. Bailes werkte in 2011 vier maanden als gastonderzoeker bij het Vredesinstituut.

5.5   *Externe relaties*

5.5.1   *Netwerk*

Academisch netwerk

Voor de onderzoeksopdracht van het Vredesinstituut zijn nationale en internationale contacten in de academische wereld noodzakelijk, onder meer om informatie uit te wisselen, netwerken op te zetten en complementair onderzoek te doen. In 2011 werden de reeds bestaande contacten uitgebouwd en werden nieuwe waardevolle contacten gelegd met andere instellingen voor vredesonderzoek en internationale betrekkingen in binnen- en buitenland. Dit gebeurde door bijdragen aan conferenties, samenwerkingsverbanden voor activiteiten of publicaties, en persoonlijke contacten.

Medewerkers van het Vlaams Vredesinstituut leverden een bijdrage aan volgende academische evenementen:

- Op 1 april 2011 gaf directeur Tomas Baum een gastlezing "De regulering van wapenhandel in een Europees kader" aan de Universiteit Antwerpen in de lessenreeks "Vraagstukken uit de internationale politiek".

- Van 24 tot 29 april 2011 vond in Manchester de jaarlijkse conferentie van de British International Studies Association (BISA) plaats. Onderzoeker Sara Depauw stelde er een paper voor 'The political limits of desecuritization: security, arms trade and the EU's economic targets'.

- Op 9 en 10 juni 2011 vond het Politicologenetmaal plaats in Amsterdam. Directeur Tomas Baum en Wolfgang Wagner, lid van de Wetenschappelijke Raad, leidden een Engelstalige sessie over 'Domestic politics and international security'. Tomas Baum en Sara Depauw stelden er de paper 'The EU defence market: balancing effectiveness with responsibility' voor.

- Tussen 13 en 15 juni 2011 vond The Stockholm Criminology Symposium 2011 plaats. Onderzoeker Nils Duquet stelde er op 15 juni de paper "Gun control, public opinion and mortality. The case of Belgium" voor in de sessie "Policing micro crime places/Selected studies in crime and criminals".

- Van 17 tot 20 Augustus 2011 vond in Porto de Third Global International Studies Conference van het World International Studies Committee (WISC) plaats. Directeur Tomas Baum gaf er op 18 augustus een lezing 'Export controls and the European defence market: combining effectiveness with responsibility' in de sectie 'Building the foreign and security policy of the EU' en op 20 augustus een lezing 'Mediating the local and the global: a Kantian plea for limiting powers of enforcement' in de sectie 'New perspectives and issues in political theory'.

- Van 25 tot 27 augustus 2011 vond in Reykjavik de Zesde Algemene Conferentie van het European Consortium for Political Research (ECPR) plaats. Directeur Tomas Baum gaf er een lezing 'Mediating the local and the global: a Kantian plea for limiting powers of enforcement'. Onderzoeker Maarten Van Alstein presenteerde er een paper 'Remembering the Great War: pacifist strands of commemorating the war'.

- Directeur Tomas Baum gaf een lezing over wapenhandel in Europees perspectief aan de Universiteit van IJsland (Institute of International Affairs - Centre for Small State Studies) op 25 november 2011.

Wat contacten met soortgelijke instellingen in binnen- en buitenland betreft, springen in 2011 volgende contacten in het oog: met het Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI (vertaling *SIPRI Yearbook*, seminarie over '*nuclear governance*'), met het Peace Research Institute Oslo, PRIO (seminarie over kleine en lichte wapens), met het Egmont Instituut (presentatie Egmont paper over de WEU), en met het International Catalan Institute for Peace, ICIP (werkbezoek met een delegatie Vlaams volksvertegenwoordigers).

Beleidsgericht netwerk

Als paraparlementaire onderzoeksinstituten is het voor het Vredesinstituut ook van groot belang in de politieke omgeving een breed netwerk uit te bouwen. Het Vlaams Parlement en de Vlaamse volksvertegenwoordigers komen daarbij vanzelfsprekend op de eerste plaats. Het Vredesinstituut ondersteunt het parlement onder meer door de publicatie van advies- en achtergrondnota's, het uitbouwen van een documentatiecentrum en het organiseren van werkbezoeken, conferenties en seminars (zie hoofdstuk 3). Het Vredesinstituut hield de parlementaire gemeenschap op de hoogte van zijn activiteiten met diverse artikels in *Parlando*, het huisblad van het Vlaams Parlement, dat in 2011 zijn laatste jaargang kende.

Naast zijn rol in het Vlaams Parlement, legde het Vredesinstituut ook contacten met het brede Vlaamse beleidsveld, bijvoorbeeld met de Dienst Controle Strategische Goederen (Internationaal Vlaanderen) met betrekking tot wapenhandel en -productie, de administratie Onderwijs met betrekking tot vredesopvoeding en het Projectsecretariaat 2014-2018 in verband met de herdenking van 100 jaar WOI.

Ook op internationaal vlak bouwde het Vredesinstituut verder aan zijn politiek netwerk, met name met betrekking tot de Europese dimensie van zijn werk. Met de Commissie Security and Defence van het Europees Parlement werd contact gelegd in opvolging van de conferentie 'Wapenexportcontrole en de ontluikende Europese defensiemarkt' in het Vlaams Parlement onder het Belgische EU-voorzitterschap in 2010. Op 11 april 2011 werd directeur Tomas Baum uitgenodigd voor een bijdrage op een workshop van de European Policy Center over de rol van de European External Action Service (EEAS) in wapenexportcontrole ('The EEAS and non-proliferation, arms control and disarmament').

Tijdens een werkbezoek aan Barcelona in het kader van Europese projecten voor conflicthantering op school, werd een werkvergadering opgezet tussen Catalaanse volksvertegenwoordigers en Vlaamse volksvertegenwoordigers (zie hoofdstuk 3).

Contacten met het middenveld en stakeholders

Naast de politieke en academische gemeenschap, is ook het middenveld een belangrijke partner en stakeholder van het Vredesinstituut. Het instituut is immers meer dan een expertisecentrum; het is ook een Vlaams politiek-maatschappelijke instelling. Structureel is deze band verankerd door een sterke vertegenwoordiging van middenveldorganisaties in de Raad van Bestuur van het instituut.

Het Vredesinstituut bouwt ook meer informele contacten op met de Vlaamse civiele maatschappij. Met name bij de verspreiding van onderzoeksresultaten wordt dit netwerk aangesproken. Bij de evenementen in 2011 georganiseerd door het Vredesinstituut, was telkens een brede vertegenwoordiging van vredes- en ander sociaal geëngageerde verenigingen aanwezig. Het gaat echter niet om eenrichtingsverkeer. Het Vredesinstituut gaat uit van een wisselwerking en uitwisseling van informatie en ervaring. Ook met internationale middenveldorganisaties werden in 2011 contacten gelegd.

- Van 26 tot 28 mei 2011 organiseerde de Belgische Vereniging van Wapenverzamelaars (BVVW) het 'FESAC international Arms Collectors Congress Brussels' in het Leger Museum in Brussel. Op 26 mei gaf onderzoeker Maarten van Alstein er een toelichting bij het boek 'Vuurwapens: handel, bezit en gebruik' van het Vredesinstituut.

- Op 23 september 2011 organiseerde het Kinderrechtencommissariaat een studiedag 'Geweld gemeld en geteld', over de aanpak van geweld tegen kinderen en jongeren. Op basis van het boek 'Jongeren en geweld' dat het Vredesinstituut in mei publiceerde, gaf directeur Tomas Baum op deze studiedag een reflectie op geweld onder kinderen.

- Op 26 september organiseerde het Vredescentrum van de Stad en de Provincie Antwerpen in het kader van de Vlaamse Vredesweek het debat "Schiet ontwikkeling niet aan flarden. Realisatie van een internationaal verdrag rond wapenhandel". Directeur Tomas Baum verzorgde de inleiding voor dit debat.

- Directeur Tomas Baum gaf op 23 november 2011 een bijdrage over de vredeswerking in België en Nederland in de voorbij decennia tijdens een Academische Zitting naar aanleiding van 25 jaar Vredeshuis Aalst.

- Op 11 november 2011 sprak directeur Tomas Baum de laudatio uit bij de uitreiking van de Vredesprijs 2011 van de Stad Ieper aan Dr. Denis Mukwege. Dr. Mukwege ontfermt zich over vrouwen die in het Oosten van DRC slachtoffer worden van seksueel geweld.

In 2010 werd ook in publicaties van middenveldorganisaties aandacht besteed aan de onderzoeksresultaten die het Vredesinstituut publiceerde, onder meer inzake vredesopvoeding, herdenking en wapenhandel. Het Vredesinstituut volgt bovendien de vredesactiviteit in Vlaanderen op de voet en de medewerkers van het instituut waren regelmatig aanwezig 'in het veld'.

Het bedrijfsleven is eveneens een belangrijke betrokken actor in het werkveld van het Vredesinstituut. Met name inzake wapenhandel en -productie is een open contact noodzakelijk.

In 2011 werd onder meer ter voorbereiding van de adviezen met betrekking tot het ontwerp en voorstel van decreet inzake wapenhandel, meermaals vergaderd in de werkgroep 'Wapenhandel- en productie' ter ondersteuning van de werkzaamheden van de Raad van Bestuur. In die werkgroep waren vertegenwoordigers van betrokken middenveldorganisaties en bedrijfsleven vertegenwoordigd. Ook in de werkgroep 'Vrede en samenleving' werd overlegd met een waaier aan middenveldorganisaties, onder meer over vredesopvoeding, jongeren en geweld, en oorlogsherdenking.

5.5.2 Evenementen

- Het Vredesinstituut organiseerde op 10 februari samen met het Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) een seminarie over recente ontwikkelingen inzake 'nuclear governance' in de Van Eyckzaal van het Vlaams Parlement.

- Het Vredesinstituut stelde op 15 maart 2011 de resultaten van zijn onderzoek naar vuurwapens voor in de Zuilenzaal van het Vlaams Parlement: onderzoekers Nils Duquet en Maarten Van Alstein presenteerden hun boek 'Vuurwapens: handel, bezit en gebruik'.

- Elk jaar publiceert het Vlaams Vredesinstituut een jaarrapport over de Vlaamse buitenlandse wapenhandel. Editie 2011 werd op 30 maart voorgesteld aan volksvertegenwoordigers en pers in de Rik Wouterszaal van het Vlaams Parlement.

- Op 26 mei 2011 werd het boek 'Jongeren en geweld: dader- en slachtofferschap gemeten en beleefd' door de auteurs en het Vredesinstituut voorgesteld in de Van Eyckzaal van het Vlaams Parlement.

- Op 16 juni presenteerde het Vredesinstituut samen met Egmont – Koninklijk Instituut voor Internationale Betrekkingen, Egmont Paper No. 46: "Death of an Institution: The End for Western European Union, a Future for European Defence?" door Alyson JK Bailes en Graham Messervy-Whiting in de Rik Wouterszaal van het Vlaams Parlement.

- Naar aanleiding van de vijfde verjaardag van de start van het Vredesinstituut, de start van de Vlaamse Vredesweek, de Internationale Dag van de Vrede en de publicatie van de Nederlandse samenvatting van het SIPRI Yearbook 2011, organiseerde het Vredesinstituut op 22 september 2011 het feestelijk colloquium 'Militaire uitgaven belicht' in de Schelp van het Vlaams Parlement.

- Het Vredesinstituut, Bradford University en het Peace Research Institute Oslo (PRIO) organiseerden samen een seminarie over kleine en lichte wapens, fragiele staten en ontwikkeling. Het seminarie vond plaats in de Rik Wouterszaal van het Vlaams Parlement op 11 oktober 2011.

- Het rapport 'Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede' werd op 8 november 2011 door auteur Maarten Van Alstein voorgesteld in de Zuilenzaal van het Vlaams Parlement.

- Ter herdenking van het einde van de Eerste Wereldoorlog organiseerden het Vlaams Vredesinstituut, In Flanders Fields Museum en Vredesstad Ieper aan de vooravond van de 93e verjaardag van de Wapenstilstand een Elfnovemberlezing. Na burgemeester Tadatashi Akiba van Hiroshima in 2008, oorlogscorrespondent Robert Fisk in 2009, schrijver Erwin Mortier in 2010, was dit jaar voormalig VN-diplomaat en Algerijns politicus Lakhdar Brahimi ingegaan op de uitnodiging om zijn visie op

oorlog en vrede neer te schrijven ter herdenking van de Eerste Wereldoorlog. Het muzikale luik van de Elfnovemberlezing werd gebracht door Jozef De Beenhouwer.

5.5.3 *Communicatie*

Strategische communicatie

Het sluitstuk van het onderzoeks-, advies- en documentatiewerk van het Vlaams Vredesinstituut is een doeltreffende externe communicatie. Om de efficiëntie te verhogen, werd complementair aan het strategisch plan van het instituut, in een strategisch communicatieplan 2010-2011 nagegaan hoe de missie, visie en strategie van het instituut best in elkaar kunnen haken met externe (strategische) communicatie.

Dit communicatieplan was in 2011 richtinggevend voor de externe communicatie van het Vredesinstituut, als ondersteuning van het vastgelegde strategisch plan en als veruitwendiging van de identiteit van het instituut. In 2011 werd het volledige actieplan uit dit strategisch communicatieplan gerealiseerd. Een evaluatie van het tweejarig plan vormde mee de basis voor een nieuw strategisch communicatieplan 2012-2013 dat begin 2012 werd goedgekeurd door de Raad van Bestuur van het Vredesinstituut.

Huisstijl

Voor zijn huisstijl werkt het Vredesinstituut samen met Gramma nv. Gramma is een netwerkpartner van de Total Identity Group en is gespecialiseerd in strategische verkenningen op vlak van identiteit, imago en positionering én de visuele en communicatieve implicaties daarvan. Gramma staat in voor een deel van de lay-out van de publicaties van het Vredesinstituut.

Website

De website van het Vredesinstituut is het centrale vehikel voor voorlichting en communicatie. Het adres van de website wordt dan ook op alle dragers duidelijk gecommuniceerd en het onderhoud en de uitbouw van de site zijn permanente aandachtspunten. Transparantie en soberheid primeren in zowel structuur als vormgeving. Een volledige vernieuwing van de website werd afgerond in februari 2011.

www.vlaamsvredesinstituut.eu
www.flemishpeaceinstitute.eu

Digitale Nieuwsbrief

In 2011 werden regelmatig elektronische nieuwsbrieven uitgestuurd naar abonnees. Geïnteresseerden kunnen via inschrijving op de nieuwsbrief op de hoogte blijven van activiteiten of nieuwe publicaties van het Vredesinstituut.

Web 2.0

Sinds april 2011 heeft het Vredesinstituut een eigen facebookprofiel op www.facebook.com/vlaamsvredesinstituut.

Sinds maart 2011 heeft het Vredesinstituut een eigen You Tube kanaal om docuclips en andere opnames te delen.

5.5.4 *Het Vredesinstituut in de pers*

Persberichten

- 18/01/2011 'Europese wapenhandel op recordpeil'
- 15/03/2011 'Vuurwapens in België: de balans vijf jaar na de invoering van de wapenwet'
- 30/03/2011 '2010 was een recordjaar voor wapenexport naar het Midden-Oosten en de Maghreb'
- 03/05/2011 'Vredesinstituut reageert op speculaties over zijn toekomst'
- 26/05/2011 'Jongeren als daders en slachtoffers van geweld in Vlaanderen'
- 25/10/2011 'Vlaams Vredesinstituut vandaag aan het woord in het Vlaams Parlement'
- 13/12/2011 'Wapens van Vlaamse makelij worden wereldwijd ingezet'

Audiovisuele media

21/02/2011 'Wapenleveringen aan het Midden-Oosten'
Radio 1: Vandaag

22/02/2011 'Les armes Belges circulent'
RTBF: Journal

22/02/2011 'Vlaamse wapens in Bahrein'
Q-Music/JOEfm: Nieuws

22/02/2011 'Vlaamse wapenhandel'
Studio Brussel: Zet 'm op Bram

15/03/2011 'Vuurwapens in België'
VRT Radio: Het Nieuws
Eén: Het Journaal 13u
Actua TV: Nieuwslus

15/03/2011 'Vlaamse pantsers in Bahrein'
Eén: Het Journaal 19u

17/03/2011 'Vuurwapens in huis'
Radio 1: Peeters & Pichal

30/03/2011 'Jaarrapport wapenhandel'
VRT Radio: Het Nieuws
Q-Music/JOEfm: Nieuws
Eén: Het Journaal
VTM: Het Nieuws
Canvas: Ter Zake
ActuaTV: Nieuwslus

03/05/2011 'Impact nieuwe wapenwet'
ATV

06/08/2011 'Hiroshima en kernwapens'
Radio Centraal

13/12/2011 'Eindgebruik van Vlaams militair materieel'
VRT Radio: Het Nieuws

13/12/2011 'Vlaamse wapenhandel en vuurwapens in België'
Radio 1: Vandaag

14/12/2011 'Vuurwapens in België'
Studio Brussel: Zet 'm op Bram
VT4: Vlaanderen Vandaag

Geschreven Pers

18/01/2011 'Vlaamse wapenexport opnieuw sterk gestegen' – De Morgen

5/02/2011 'Directeur Tomas Baum over het Vlaams Vredesinstituut' - Mo.be

22/02/2011 'Vlaamse wapens naar Bahrein' – De Morgen

22/02/2011 'Waar zijn Waalse wapens?' – De Standaard

22/02/2012 'Vlaanderen exporteerde wapentuig naar Bahrein' – De Redactie

23/02/2011 'Vlaamse wapenexport schiet omhoog' – De Morgen

23/02/2011 'De Crem bezoekt wapenbeurs Abu Dhabi' – De Standaard

23/02/2011 'De Crem op wapenbeurs in Abu Dhabi' – Het Nieuwsblad

26/02/2011 'Ook Vlaanderen is wapenhandelaar' – De Standaard

26/02/2011 '(Less) Lethal weapons' – De Tijd

14/03/2011 'In Focus: interview met Tomas Baum – wapenhandel, herdenking, werking' – Metro

16/03/2011 'Helpt minder dodelijke schietincidenten' – De Standaard

16/03/2011 'Vlaamse pantsers rijden Bahrein binnen' – De Standaard

16/03/2011 'Wapenwet werpt vruchten af' – Metro

16/03/2011 'Vuurwapens in België' – Belang van Limburg

16/03/2011 'Vuurwapens in België' – Gazet van Antwerpen

16/03/2011 'Een op de twintig gezinnen heeft vuurwapen' – De Morgen

16/03/2011 'Saoedi's rukken Bahrein binnen met Vlaamse pantsers' – De Morgen

16/03/2011 'Wapenwet wordt aanvaard' – Knack

17/03/2011 'Saoedi-Arabisch pantserorder leverde Vlaams bedrijf 65 miljoen euro op' – De Morgen

- 31/03/2011 'Midden-Oosten tuk op Vlaamse wapens' – De Standaard
- 31/03/2011 'Vlaamse wapenexport verdubbelt in vijf jaar' – Het Nieuwsblad
- 31/03/2011 'Wapenexport verdubbeld in vijf jaar' – Metro
- 31/03/2011 'Jaarrapport wapenhandel' – Belang van Limburg
- 31/03/2011 'Vorig jaar was recordjaar voor wapenexport naar het Midden-Oosten en de Maghreblanden' – De Morgen
- 01/04/2011 'L'atout très discret de d'Yves Leterme' – Le Vif
- 01/04/2011 'Les exportations d'armes par la Flandre ont doublé en cinq ans' – Metro (FR)
- 12/04/2011 'Hoe raakt u in België aan een legaal vuurwapen' – De Morgen
- 12/04/2011 'Illegale wapens talrijker dan ooit' – Gazet van Antwerpen
- 12/04/2011 'Verboden wapenbezit blijft stijgen' – Belang van Limburg
- 03/05/2011 'Opheffing dreigt voor Vredesinstituut en Kinderrechtencommissariaat' – De Morgen
- 04/05/2011 'Kinderrechtencommissaris dreigt te verdwijnen' – Metro
- 04/05/2011 'Politeike rel over Kinderrechtencommissariaat' – De Standaard
- 04/05/2011 'Werkgroep bekijkt Vredesinstituut' – Belang van Limburg
- 04/05/2011 'Peumans ontkent rel met nota commissariaat' – Het Laatste Nieuws
- 27/05/2011 'Jeugdcriminaliteit stijgt niet' – Belang van Limburg
- 27/05/2011 'Bijna één op vijf tienerjongens gewelddadig' – De Morgen
- 27/05/2011 'Een op twintig jongeren pleegt wel eens geweld' – Metro
- 01/07/2011 'Vuurwapens in België' – Internationale Spectator
- 13/07/2011 'Vlaanderen krijgt in 2014 kans vredesboodschap uit te dragen' – Tertio
- 08/08/2011 'Vredesactivisten herdenken atoombomben op Japan' – Het Laatste Nieuws
- 08/08/2011 'Doden Hiroshima en Nagasaki herdacht met lichtjes' – Het Nieuwsblad
- 03/09/2011 'Sportschutters in Vlaanderen' – De Morgen
- 25/10/2011 'Kinderrechtencommissariaat en Vredesinstituut moeten besparen' – De Morgen
- 25/10/2011 'Minder geld voor Vlaams Vredesinstituut' – De Standaard
- 25/10/2011 'Vlaanderen snoeit in kinderrechten en Vredesinstituut' – Gazet van Antwerpen
- 25/10/2011 'Paraplementaire instellingen afgebouwd' – Belang van Limburg

- 02/11/2011 'Diplomaat Lakhdar Brahimi geeft lezing' – Het Laatste Nieuws
- 09/11/2011 'Luckas Van Der Taelen wil In Flanders Fields verplichten voor scholieren' – Het Nieuwsblad
- 09/11/2011 'Honderd jaar Grote Oorlog' – Knack
- 14/12/2011 'Vredesinstituut wil meer duidelijkheid over eindbestemming wapens' – De Morgen
- 14/12/2011 'Vlaamse wapens toch in conflictgebieden' – De Standaard
- 14/12/2011 'Wat Van Themsche deed, kan niet meer' – De Tijd
- 14/12/2011 'Vlaamse wapens in Libië en Afghanistan' – De Tijd
- 14/12/2011 'Vlaamse wapens gebruikt in conflictgebieden' – Het Nieuwsblad
- 14/12/2011 'Eindbestemming 3 op 4 Vlaamse wapens onbekend' – Het Laatste Nieuws
- 14/12/2011 'Hou meer rekening met eindgebruik wapens' – Metro
- 14/12/2011 'Zwarte markt voor wapens is 'gigantisch' – NRC Handelsblad
- 15/12/2011 'Verboden wapens waar niemand vat op heeft' – De Morgen
- 15/12/2011 'Illegale wapenhandel groeit fors' – De Standaard
- 15/12/2011 'Een Nagant-revolver mag in België nog' – Het Financieel Dagblad
- 20/12/2011 'Er zijn te veel wapens vrij verkrijgbaar' – De Morgen
- 21/12/2011 'Vlaamse wapens zijn overal' – Wablieft

5.5.5 Publicaties in externe fora

- Van Alstein, M. (2011), 'Een oefening in herinneringsarcheologie. De herdenking en memorialisering van de slag van Verdun', *Streven*, 78, 413-425.
- Duquet, N. (2011), 'Swamped with weapons: The proliferation of illicit small arms and light weapons in the Niger Delta', In: Obi, C. & Rustad, S.A. (red.), *Oil and insurgency in the Niger Delta*. Londen: Zed Books.
- Van Alstein, M. (2011), '1945-1949: Nederland en België en de nieuwe wereldorde', in: R. Coolsaet en D. Hellema (eds.), *Nederlands – Belgische betrekkingen van 1945 tot heden*, Amsterdam: Boom.
- Van Alstein, M. (2011), 'From Enigma to Enemy: Paul-Henri Spaak, the Belgian Diplomatic Elite, and the Soviet Union, 1944-1945', in *Journal of Cold War Studies*, 13(3), p. 126-148.

---

6. Financieel verslag

In samenwerking met de diensten van het Algemeen Secretariaat van het Vlaams Parlement, voert het Vlaams Vredesinstituut een autonome budgettaire en economische boekhouding in SAP. Dit houdt in dat naast de afzonderlijke begroting ook een afzonderlijke jaarrekening wordt opgemaakt. Het Vlaams Parlement kent het Vredesinstituut jaarlijks een werkingstoelage toe en keurt jaarlijks, op voorstel van de Raad van Bestuur, de begroting en de rekeningen van het instituut goed. Het Vredesinstituut volgt de boekhoudregels zoals opgelegd in het Begrotings- en Boekhoudreglement van de aan het Vlaams Parlement verbonden instellingen. De rekeningen worden gecontroleerd door het Rekenhof.

Voor een financieel verslag van het werkjaar 2011 van het Vredesinstituut, wordt verwezen naar de ‘Rekening van het Vlaams Vredesinstituut voor het begrotingsjaar 2011’, die werd ingediend bij het Vlaams Parlement.

7. Publicaties 2009 – overzicht

7.1 Nederlandse publicaties

Rapporten

Vlaamse buitenlandse wapenhandel 2010

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 30 maart 2011

ISBN 9789078864417, 78 p.

Juridisch kader voor de controle op handel in dual-use producten in Vlaanderen

Auteur: Sara Depauw

Publicatie: Brussel, 25 mei 2011

ISBN 9789078864448, 40 p.

Vlaamse buitenlandse handel in producten voor tweërlei gebruik 2010

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 31 mei 2011

ISBN 9789078864424, 56 p.

De Europese defensiemarkt: een kwestie van efficiëntie en verantwoordelijkheid

Auteur(s): Alyson JK Bailes & Sara Depauw (Eds.)

Publicatie: Brussel, 15 september 2011

ISBN 9789078864455, 92 p.

SIPRI Yearbook 2011 - Samenvatting in het Nederlands

Auteur(s): SIPRI

Publicatie: Brussel, 22 september 2011

Honderd jaar Eerste Wereldoorlog in het teken van vrede

Auteur: Maarten Van Alstein

Brussel, 8 november 2011

ISBN 9789078864462, 83 p.

Van Vlaamse makelij: het eindgebruik van Vlaams militair materieel

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 13 december 2011

ISBN 9789078864479, 156 p.

Boeken

Vuurwapens: handel, bezit en gebruik

Auteurs: Nils Duquet & Maarten Van Alstein

Publicatie: Leuven, 15 maart 2011 (Uitgeverij Acco)

ISBN 9789033484919, 243 p.

Jongeren en geweld

Auteurs: Evi Verdonck, Diederik Cops, Stefaan Pleysier en Johan Put

Publicatie: Leuven, 26 mei 2011 (Uitgeverij Acco)

ISBN 9789033484896, 246 p.

Adviesnota's

Advies bij het jaarlijks verslag van de Vlaamse Regering over de wapenhandel in 2010

Publicatie: Brussel, 16 mei 2011

Advies bij het voorontwerp voor een Vlaams wapenhandeldecreet

Publicatie: Brussel, 3 juni 2011

Advies bij het voorstel van decreet inzake wapenhandel van Bart Caron, Filip Watteeuw en Mieke Vogels

Publicatie: Brussel, 5 juli 2011

Jaarverslag

Jaarverslag 2010

Publicatie: Brussel, 17 juni 2011

ISBN 9789078864431, 96p.

Lezingen

Vuurwapens: handel, bezit en gebruik

door Tomas Baum, Maarten Van Alstein en Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 15 maart 2011

'UBUNTU: ik ben omdat jij bent'

door Prof. Ludo Abicht

Publicatie: Brussel, 23 maart 2011

Elfnovemberlezing

door Lakhdar Brahimi

Publicatie: Ieper, 10 november 2011

Laudatio voor Dr. Denis Mukwege

door Tomas Baum

Publicatie: Ieper, 11 november 2011

7.2 *In het Engels vertaalde publicaties*

Rapporten

Flemish foreign Arms Trade 2010

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 30 maart 2011

ISBN 9789078864417, 78 p.

The legal framework for the control on trade in dual-use items in Flanders

Auteur: Sara Depauw

Publicatie: Brussel, 25 mei 2011

ISBN 9789078864448, 40 p.

Flemish foreign trade in dual-use items 2010

Auteur: Nils Duquet

Publicatie: Brussel, 31 mei 2011

ISBN 9789078864424, 56 p.

The EU defence market: balancing effectiveness with responsibility

Auteur(s): Alyson JK Bailes & Sara Depauw (Eds.)

Publicatie: Brussel, 15 september 2011

ISBN 9789078864455, 92 p.

The Great War Remembered: Commemoration and Peace in Flanders Fields

Auteur: Maarten Van Alstein

Brussel, 8 november 2011

ISBN 9789078864462, 83 p.

Adviesnota's

Advice concerning the annual report of the Flemish Government about the Flemish foreign arms trade in 2010

Publicatie: Brussel, 16 mei 2011

Advice concerning the preliminary draft for a Flemish Arms Trade Act

Publicatie: Brussel, 3 juni 2011

Jaarverslag

Annual report 2010

Publicatie: Brussel, 17 juni 2011

ISBN 9789078864431, 96p.

Lezingen

11 November Lecture

door Lakhdar Brahimi

Publicatie: Ieper, 10 november 2011